

Ömer Seyfettin
Efruz Bey

Roman – Günümüz Türkçesi
1919

Efruz Bey

Ömer Seyfettin

Özgün Adı (varsa)

Efruz Bey

Çeviren

Dr. Bahadır Süreli – Dr. Aysel Yıldız

Düzelti ve Yayına Hazırlama

Berk Uralcan – Simay Çıtak

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin gerek görsel malzeme k12 Eğitim ve Araştırma Vakfı'ndan izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayınlanamaz ve dağıtılamaz.

© Vakıf k12, 2021

EFRUZ BEY¹

Fantezi Roman

Ömer Seyfettin

Hazırlayan: Dr. Bahadır Sürelli

¹ *Efruz Bey* adlı metin, *Vakit* gazetesinin 8-9 Aralık 1919 yayımlanan sayılarında belirtildiği üzere bir sonraki “Çarşamba günü”, yani 14 Aralık 1919’da bu gazetede bölümler halinde tefrika edilmeye başlanmıştır. Okurlar için gazetede yapılan duyuruda romanın beş bölümden oluştuğu belirtilmiştir. Burada Latin harflerine aktardığımız baskıda romanın sadece ilk bölümü olan “Hürriyete Layık Bir Kahraman” bölümü bulunmaktadır, zira daha sonraki yayınlarda da bu bölüm *Efruz Bey* romanı olarak çeşitli araştırmacılarca yayımlanmıştır. Fakat romanın son hali, hem romanın gazetedeki tefrikası yarım kaldığı hem de yazarı hayatta iken yayımlanamadığı için belirsizdir. Bunun bir diğer nedeni de Ömer Seyfettin’in, kahramanı yine Efruz Bey olan başka hikâyeler de kaleme almış olmasıdır. Bu nedenle hangi kısımların gerçekte bu romanın bölümlerini teşkil ettiği hususunda soru işaretleri vardır. Biz burada, İstanbul’da bulunan Vakit Matbaasınca 1919 yılında basılan nüshayı esas aldık. Nüsha tarihi baskıda belirtilmemiştir. Eserin bu haliyle kitap olarak ilk ve tek Osmanlıca baskısı bu nüshadır.

Sevgili Efruz!

Hayatından řu birkaç yaprağı yazarken muhtemelen biraz abartılı göründüm. Ne yapayım? Bu benim mizacıım... Bunun için kızma. Beni affet! Hem emin ol ki maksadım ne seni aşağılamak ne de maskara etmek... Hakikati görüldüğü gibi, edebiyat yapmadan yazmak istedim. Başarabildim mi? Bilmiyorum. Fakat okuyunca samimiyetimin derecesini herkesle beraber sen de anlayacaksın. Herkes seni -bizzat kendi kadar- tanır, Efruzcuğum, bugün hiç kimse sana yabancı değildir; çünkü sen “hepimiz” değilsen bile “hepimizden bir parça”sısın...

Ö. S.

Hürriyete Layık Bir Kahraman

Ahmet Bey kaleme girince arkadaşlarına şöyle bir baktı. Güldü. Boyun kırdı. Başını salladı.

- Nasıl, gördünüz mü?

dedi. Yirmi dört saat evvel Allah'tan ziyade Abdülhamit'ten korkan kâtiplerin henüz benizlerine kan gelmemişti. Hepsi, yeni geçmiş bir fırtınanın kapalı yerlere savurduğu sonbahar yaprakları gibi solgundu. İçlerinde korkunç bir "şüphe" çarpıyor, soramadıkları bir "acaba?" sökölmez bir hıçkırık ıstırabıyla boğazlarına tıkanıyor, dalgın dalgın birbirlerine bakışıyorlardı. Ahmet Bey koltuğuna oturdu. Parlak beyaz kolluklarını yenlerinden fırlatan kendine has bir hareketten sonra fesini çıkardı. Masasının üstüne koydu. Bir çelik yay gibi kuruldu. Kabardı:

- Yoksa hâlâ haberiniz yok mu?

diye tekrar güldü. Bütün kalem ondan bir "Babiâli kuşkusu"yla² korkardı. Bir sene evvel iki bin beş yüz kuruş maaşla "padişah emriyle" gelen bu beyi amirleri hafiye, astları "Jön Türk" sanırlardı. Kendisi Galatasaray'dan, Mülkiye'den... bazen de aşiret mektebinden birinci çıktığını, mabeynin³ emri üzerine diplomasıyla altın eğitim madalyası verildiğini söylerdi. Amirlerinin inancına göre, bu "altın madalyayla diploma" mabeyinde⁴, başkâtip⁵ paşa hazretlerinin çekmecesindeydi. Eğer bu diploma Ahmet Bey'in elinde olsaydı hemen Avrupa'ya kaçacak, büyük devletlerden hangisini isterse birisinin hizmetine girecek, maazallah... Efendimizi rahatsız edecekti! Fakat dışişleri bakanlığının koridorlarında ödlekliliklerine rağmen yine dedikodu yapmaktan çekinmeyen züppeler, Ahmet Bey'in Galatasaray'dan kovulduğunu anlatır, her tarafa yayar, arkasından alay ederlerdi. Pek gençti. Pek yakışıklıydı. Pek kibardı. Pek

² Babiâli: Osmanlı Devleti'nde sadrazam sarayına verilen isim. Başında sultanın bulunduğu yönetim merkezidir.

³ Mabeyin: Padişahın emir ve isteklerini gerekli yerlere ileten, birtakım işleri olanların isteklerini ise padişaha ileten görevli.

⁴ Mabeyin: Padişah sarayında padişahın kaleminin bulunduğu oda.

⁵ Başkâtip: Sarayda yazı işlerini ve padişahla sadrazam arası yazışmaları yöneten grubun başındaki kişi.

zengindi. Pek alimdi. Pek yetenekliydi. Kimin nesi olduğunu kimse bilmiyordu. Ama herkes onun görünen haline inanıyor, saygıda kusur etmiyordu. Son numara bir moda gazetesinden canlanarak hayata fırlamış canlı bir resim kadar şıktı. Sağ gözüne taktığı soğan rengi tek gözlüğünü düzelterek:

- Hepiniz korkuyorsunuz, be! dedi, “Yoksa haberiniz yok mu?”

çekirdekten yetişme tam bir Babîâli yetiştirmesi olan köse kâtip, sanki hiç bilmiyormuş gibi sordu:

- Neden haberimiz olacak? Ne var?

Ahmet Bey en sıkıntılı durumlarda, en tehlikeli zamanlarda yaptığı asabi bir hareketle gözlüğünü tuttu. Yavaş yavaş doğruldu. Ayağa kalktı. Mümeyyize⁶ dik dik baktı. Acaba bu bir “istibdat”⁷ taraftarı mıydı? Lakin ne cesaret! ...

- Hürriyetin ilan olunduğunu daha duymadınız mı? diye haykırdı.

Kalem halkı, bu zavallı iki cami arasında kalmış beynamazlar ne yapacaklarını şaşırdılar. Biraz cesurları, bu korkunç Jön Türk’ün ceplerinde boğucu gazlar çıkaran küçük küçük müthiş – komprime - bombacıklar var sanıyorlardı. Bazen bıyık altından “cehennem leblebileri” dediği bu bombalardan ya kızıp bir tanesini ortaya atarsa... Bir anda Babîâli dünya yüzünden silinecek, bir mezar, bir harabe olacaktı! Lakin eski buruşuk İstanbullini⁸ Köse Mümeyyiz, öyle denemeden kuru gürültüye pabuç bırakır takımından değildi. İri - hem o vakte göre - şahane burnunu kaldırdı:

- Sizin gibi bu sabahki gazeteleri biz de okuduk oğlum, dedi. Ahmet Bey, yine hiddetle sordu:

- Hiçbir şey anlamadınız mı?

⁶ Mübeyyiz: Kâtip, müsveddeleri temize çeken kişi.

⁷ İstibdat: Baskıcı yönetim.

⁸ İstanbullini: İstanbullu.

- Ne anlayacağız?

- Hürriyetin ilanını...

- Hangi gazetede?

- Hepsinde.

Mümeyyiz sıska sarı elleriyle titreyerek masasının sol gözünü çekti. İki gazete çıkardı. Tehlikeli bir şeymiş gibi yavaşça önüne koydu:

- İşte Sabah ile İkdam... İlanlar taraflarını bile okudum. Öyle hürriyete dair bir şey yok.

Hürriyetin ilanını, ilanlar sayfasında aramasında ne mana olduğunu anlamayan Ahmet Bey, bunu kâtibin hakaret etmek istemesine yordu. Çöllerin sonsuz sessizliğine haykıran erkek bir arslan gibi kükredi:

- Siz artık bu devre layık adamlar değilsiniz. İlanlar sütunlarında hürriyet ilanı arıyorsunuz. Hayır, hayır, hayır... En başa bakınız. Orada bir bildiri var. İşte bu bildiri, hürriyet ilan ediyor.

Kâtipler önlerine bakıyorlar, her ihtimale karşı bu tehlikeli münakaşayı hiç işitmiyor gibi davranıyorlardı. Mümeyyiz, kırmızı çuha kılıfından gümüş gözlüğünü çıkardı. Taktı. Sabah'ı açtı. Bildiri buldu. Okudu. Sonra Ahmet Bey'e döndü:

- Kanun-i Esasi hakkındaki bildiri mi söylemek istiyorsunuz?

- Evet.

- Fakat bu bildiride hürriyete dair bir şey yok.

- Siz hürriyeti ne sanıyorsunuz? İşte Kanun-i Esasi... Kanun-i Esasi, hürriyet demektir.

~...

Köse Mümeyyiz geniş bir nefes aldı. Astarı parçalanmış kalın kahverengi perdeli büyük pencerelerden sıcak bir yaz havası, altıgen şeklinde ince uzun bir kibrit kutusunu andıran karanlık kaleme giriyor; cigara, kâğıt, mürekkep, nefes kokularının rutubete karışmasından oluşan ağır bir havayı... Islak tavuk kokusuna benzeyen bu ağır havayı buhar ettiriyordu.

Ahmet Bey terliyor, yerinde duramıyordu.

Görünüyordu ki, hâlâ kalem şüphede idi. Hâlbuki o ta yerinden, yani mabeyinden haber almıştı. Bu doğrudu. Fakat nasıl olduğunu bilmiyordu. Herkesten ismini, münasebette bulunduğunu sakladığı hâmi olan paşaya dün gece “bağlılığını arz ederken” kendisine:

- Yarın hürriyet ilan olunacak, demişti. Efendimiz emretti. O kadar önüne geçmek... Bu Jön Türk rezillerinin kontrolünün kolay olamayacağını anlatmak istedik. Kâr etmedi. Allah sonumuzu hayır eylesin...

O ana kadar tamamıyla mabeyne bağlı geçinen Ahmet Bey, velinimetinin konağından çıkarken o kadar “hürriyet-perver”di ki; yanında Namık Kemal’le Mithat Paşa katıksız istibdat taraftarı kalırlardı. Sokak tenhaydı. Evine doğru yürüdü, Nişantaşı’nın daha bir şeyden haberi yoktu. Komşu konaklarda vur patlasın çal oynasın saz alemleri devam ediyor; uzak yakın piyano sesleri iştiliyordu. Ahmet Bey o gece hiç uyuyamadı. Böyle yüce, böyle mesut bir günü bu kadar hasretle, bu kadar büyük bir şevkle beklediğinin şimdiye kadar niçin farkına varmadığına şaşıyordu. Bu müjdeyi ilk haber alan kendisi olduğu için sonradan duyacaklara karşı ruhunda büyük bir üstünlük duyuyordu. Bütün İstanbul halkından, bütün Türkiye’den; kısacası bugün herkesten daha üstündü. Yarın hürriyeti kabul eden bütün Osmanlılar arkasından geleceklerdi. Bunları düşünce düşünce sabahı dar etti. Siyah bonjurlarını⁹ giyindi. “Tam resmi olmayayım” dedi. Beyaz eldivenler taktı. Her günküden daha şık oldu. Gelmesi, hürriyetten daha çok şaşılabilecek bir hadiseydi. Soluğu kalemde aldı. Arabada gelirken İkdâm’ı baştan başa okumuşt.

⁹ Bonjur: Uzun siyah bir ceket ve çizgili pantolondan oluşan takım, erkek giysisi.

Kanun-ı Esasi tebliğinden başka bir şey yoktu. Fakat kendi kendine:

- Kanun-ı Esasi demek yeterlidir! diyordu. Kalemdekiler daha Kanun-ı Esasi ilanından bu mesut manayı çıkaramamışlardı. Çünkü... Çünkü... Evet, haberleri yoktu! Hâlbuki o, işte, tam yerinden haber almıştı. Bir senedir gayet büyük bir adama mensup görünmekle üstü kapalı bir şekilde tehdit ettiği Köse Mümeyyiz'e tekrar sordu:

- Demek Mümeyyiz Bey, siz bunun hürriyet olduğunu anlayamadınız ha?

O anki Bâbîali zihniyetinden başka hiçbir şeye ihtimal veremeyen mümeyyiz:

- Bu ilandan ben hürriyet gibi şeyler anlamam, dedi, Kanun-i Esasi zaten vardır. Onun uygulanmasını tekrar ilan etmek yeni bir düzenleme hareketine delalet etse gerektir. Fakat başka şeye... Asla...

Mümeyyiz, Kanun-ı Esasi'nin zaten mevcut olduğunu, her sene yayınlanan resmi yayının en başına basıldığını söylüyorken kalemin müdürü girdi. Bu şişman, esmer, fikri son derece sınırlı bir beydi. Kaleme bugün nasılsa erken uğramıştı.

Zira yaz kış Büyükada'da oturduğu için öğle paydosundan on dakika evvel gelir, öğle paydosu daha bitmeden kalkar giderdi. Mabeyinden bir adama mensup bir kadının süt kardeşine bağlılığı sayesinde devamsızlığı bir kusur sayılmıyordu. Ahmet Bey onunla diğer kâtiplerden daha teklifsizdi. Onu da yokladı. Zavallının haberi yoktu. Hatta gazete okumak âdeti olmadığı için bildiriye bile görmemişti. "Hürriyet" lafını işitince kızardı. Sonra sarardı. Morardı. Beyazlaşan dudakları titremeye başladı. Ahmet Bey'e yüzünü çevirerek:

- Rica ederim, böyle şeylerden bahsetmeyelim! Bizim vazifemiz her şeyden kutsaldır!

dedi. Emrindeki kâtipler, müdürlerinin ne mükemmel ne çalışkan adam olduğunu zaten bilirlerdi. Onlara da dönerek:

- İşlerinize bakınız beyler! emrini verdi, Ben amirinizim, benim gibi vazifenize düşkün

olunuz. İnsanın en büyük saadeti vazifesinin ihmalsiz icrasıdır!

Haftada bir iki defa günde on dakika kaleme gelen bir herifin vazifeden bahsetmesi Ahmet Bey'in canını sıktı. Ayağa kalktı, işte hepsi uyuyorlardı. Lakin yarın... Hepsi uyanacaklardı. Kendisi için bu budalaların arasında bir dakika geçirmek artık bir asır kaybetmeğe eşdeğer idi. Fesini giydi. Tek gözlüğünü tekrar elledi. Jimnastikle kabarmış göğsünü daha ziyade kabartarak, kollarını bir idman taliminde imiş gibi hususi bir ahenk ile sallayarak kapıya doğru yürüdü. Çıkmadan durdu. Başını bütün kaleme:

- Acele etmeyiniz. Yarın görürsünüz! diye haykırdı. Dışarı atıldı.

Bâbüalî'nin koridorları her vakitkinden daha تنها gibi duruyordu. Hariciye tarafına geçti. Orada biraz hayat vardı. Kapıları önünde kalem beyleri dolaşıyorlar, "adetleri üzere" Fransızca konuşuyorlardı:

- "Je ne crois pas..."¹⁰

- "C'est une blague..."¹¹

- "Dis donc..."¹²

- "Eh bien, ce n'est pas possible..."¹³

Ahmet Bey birisini arıyormuş tavrını takındı. Aralarında gezindi. Hepsine kulak misafiri oldu. Konuştuklarını işitiyor; ama pek iyi -yani hiç- anlamıyordu. "Hürriyet"ın Fransızcasını hatırlamaya çalıştı. Bu kelimeyi çok işitmişti. Ama zekasının tuhaf bir özelliği vardı. Çok işittiği şeyi pek çabuk unutuyordu. "Leblebi" gibi bir isimdi...

- Leblebi, leblebici, labada... Hayır!

Elleri cebinde hürriyetin Fransızcasını böyle derin derin ararken "kahramanlık, gösteriş" damarlarının birdenbire kabardığını duydu. Kendini dinledi. Yanaklarından başlayan bir sıcaklık şakaklarına, başına çıkıyor; saçlarının arasına dağılıyor, sonra ensesinden sanki kaynamış bir su

¹⁰ (Fr.) "İnanmıyorum."

¹¹ (Fr.) "Bu bir şaka olmalı."

¹² Fransızca bir şaşıрма ifadesi

¹³ (Fr.) "Ama bu mümkün değil."

gibi belkemiğinin hizasından akıyor... Belinden aşağısını tutuşturuyordu. Ah, bir şeyler oluyordu. Sarhoş gibi gözleri dumanlanıyor, kalbi göğsünü çatlatacak gibi çarpıyor, çeneleri kilitleniyordu. Evet... şimdi şurada:

- Yaşasın hürriyet!

diye bağırsa ismi birinci geçecekti. Düşünüyor, tir tir titriyordu. Bâbıali’de birinci defa bu kutsal kelimeyi çınlatmak! ... Birden, kendisini tutamadı. Gözleri daha ziyade dumanlandı. Adeta karardı. Kendi iradesi dışında, ne olduğu bilinmez bir kuvvet içine girmiş, onu kımıldatıyordu. Ellerini kalçalarına koydu. Göğsünü şişirtti. Gözünün dumanları içinde sayısını göremediği bu müstebitler ordusuna karşı avazı çıktığı kadar bir nara attı:

- Yaşasın hürriyet!

Bir an herkes sustu... Kalem kapılarında vücutsuz başlar göründü. Yaptığı deliliğin dehşetinden birdenbire ödü kopan Ahmet Bey narasını tekrarlayınca koridorlardan herkes kaçtı. Bunu mabeyin tarafından kurulmuş bir tuzak sanıyorlardı. Ahmet Bey Bâbıali’de birinci defa olarak bu kelimeyi haykırabildiği için ruhunda öyle bir fevkaladelik duydu ki hükümetin bütün ordusu önüne çıksa “bir hamlede yere geçireceğim” sandı.

Artık ne yaptığıнын kesinlikle farkında değildi!

İçişleri tarafına, başbakanlığa coştı. Merdiven başlarında, meydanlarda, bakan odalarının önlerinde haykırdı:

- Yaşasın hürriyet!

Kapıcılar onu delirmiş zannıyla polise gönderiyorlardı. Ahmet Bey’in tutulmadığını, boyuna “yaşasın hürriyet” narasını bastığını gören kâtipler yavaş yavaş onun etrafında toplanmaya başladılar. O coşuyor, deliriyor, bir artezyen şiddetiyle taşıyor, fışkırıyordu.

- Geliniz vatandaşlar geliniz! Benim yanıma koşunuz, hürriyetin kollarına atılınız. Eski

idareye lanetler! Lanetler olsun...

Öyle küfürler savuruyor, öyle dehşetli laflar söylüyordu ki... Yarım saat içinde bütün Bâbıali yerinden oynadı. Bu zelzele sokağa yansıdı. Köprüyü geçti. Beyoğlu'nu karıştırdı.

Bir saat sonra...

Evlerine kaçan bakanların daima toplandığı Büyük Meclis salonundaydı. Etrafına müsteşarlar, müdürler, Danıştay üyeleri filan toplanmıştı. Ahmet Bey kendini kaybettikçe ediyor, kendini bir daha bulamayacak derecelere geliyor, bu ilan ettiği hürriyeti sanki bir tek kendisi başarmış sanıyordu. Hem... bunda asla şüphesi yoktu. İşte bütün hükümetin ileri gelenleri rükuya yakın bir vaziyette karşısındaydı. Yirmi dört saat evvel hiç düşünmediği, aklına bile getirmediği hürriyeti şimdi tamamıyla benimsiyor, onun için çalışmış görünüyor, kendine hakiki bir kahraman süsü veriyordu.

Herkes de buna inanıyordu. Herkes inandıkça onun iddiasında artık hiçbir şüphesi kalmıyor, hakikaten kendisinin bir kahraman olduğuna iman ediyor, bu imanın hayaline işlediği ettiği çağrışımlarla korkunç bir roman uyduruyordu. Meclis odasının içi dışı dolmuştu. Herkes bir defacık olsun onu uzaktan görmek istiyordu. Halk niçin olduğunu bilmeden avluda toplanıyor, İstanbul'un otuz senedir hiçbir maskaralıkla bozulmamış sessizliği tehlikede kalıyordu. Ahmet Bey'in sesi kısılmıştı. Meclis odasındakiler:

- Ey hürriyet kahramanı! İstibdadı nasıl devirdik, bize anlat

diye haykırıştılar.

Ama Ahmet Bey yalnız "hürriyet" lafını biliyordu. Bunun nasıl başarıldığından, zorba padişahın nasıl Kanun-i Esasi'yi verdiğinden filan hiç bilgisi yoktu. Avrupa'da Jön Türkler bulunduğunu biliyordu. Lakin bunlar kimdi? Haberi yoktu. Hatta bir "Jön Türk" ismi bile tanıımıyordu. Fakat işte herkes -bu binlerce hükümet memuru, bu müsteşar¹⁴, bu müdürler,

¹⁴ Müsteşar: Bakan gibi görevlilerin yardımcısı olan, onların danıştığı üst yönetici.

mümeyyizler, memurlar, kâtipler- ondan Jön Türklerin kimler olduğunu sormuyorlar; kendisinin, bizzat kendisinin hürriyeti nasıl başardığını anlamak istiyorlardı. Hissi, idraki bir saat evvelkinden tamamıyla başka bir şekilde kendine geliyor ve yavaş yavaş düşünmeye, hükmetmeye başlıyordu. Oturduğu koltuktan kalktı. Hemen ona yol açtılar. Açılan yoldan ağır ağır yürüdü. Ağır ağır oradaki masanın üzerine çıktı. Salonun kapısından hâlâ birbirlerini ezerek giriyorlar; sıcağa rağmen, kalabalıktan düşmemek için pencerelerin camlarını indiriyorlardı. Bir elini kalçasına dayadı. Öteki eliyle tek gözlüğünü sımsıkı tutarak bağıra bağıra anlatmaya başladı:

- Vatandaşlar! Bize “Jön Türk” derler. Bizi kimse tanımaz. Bizim kimse ismimizi bilmez. İşte bu Jön Türklerden birisi benim! Ben onların reisiyim! Benim ismimi kimse bilmez. Beni kimse tanımaz.

Kapının yanından bir ses haykırdı:

- Ben sizi tanırım efendim.

- Kim o?

- Kim o, kim o?...

Salondakiler bu bahtiyar adamın kim olduğunu sorarak o tarafa baktılar. Bu bir odacı idi. Ahmet Bey'in kalemindeki Arapgirli¹⁵ saf bir ihtiyardı. Bu kadar büyük bir adamı tanıdığı için son derece seviniyor, tekrar:

- Ben sizi tanırım! Sizin isminiz Ahmet Bey'dir!

diye haykırıyordu.

Ahmet Bey masanın üzerinde topuklarını kaldırdı. Daha çok yükseldi. Protesto etti:

¹⁵ Arapgir: Malatya'nın bir ilçesi.

- Hayır, yalan söylüyor. “Ahmet” benim takma adımdır. Asıl ismim değil. Beni kimse tanımaz.

Odacı “bir senedir tanıdığını” haykırdıkça Ahmet Bey doğduğundan beri taşıdığı, babasının koyduğu bu “Ahmet” ismini inkâr ediyordu.

Hürriyet hikâyesini dinlemek isteyen çoğunluk birdenbire hiddetlendi. Odacıyı tokatlayarak dışarı attılar.

Ahmet Bey sözüne devam etti:

- Bu cahil adam benim takma adımla asıl ismim sanıyor. Fakat kabahati yok. Bugüne kadar kalemdeki beyler de mümeyyizler de müdür de; hatta bakan da hatta İstanbul ahalisi de... Hatta ve hatta evimdeki ailem de beni “Ahmet Bey” tanıyorlardı. Hâlbuki yanılıyorlardı. Ben bu nam altında asıl şahsiyetimi, asıl ismimi saklıyordum. Bizim cemiyetimizin merkezi Patagonya’daydı. Fakat her sene kongremizi İstanbul’un تنها bir köşesinde, Sulukule’de bir çingene evinin altındaki eşek ahırında yapardık. Düşündük. Taşındık. Bizim istediğimiz, kan dökülmeden hürriyeti elde etmektir. Ben bir proje yaptım. Sulukule’den ta Yıldız Sarayı’na kadar bir tünel kazmak... Sonra bu tünelden geçerek bir gece müstebidi Sarayı’nın bir odasında yapayalnız yakalamak... Kafasını tabanca altına alarak hürriyeti ilan ettirmek... Yüz muhalif oya karşı on bin beş yüz kabul oyuyla benim projem kabul olundu.

Ta masanın dibinde duran Köse Mümeyyiz kendisini zapt edemedi:

- Affedersiniz Ahmet Bey, dedi, pardon, takma isminizi söyledim, kahraman bey! Kongrenizde on bin altı yüz üye olduğu anlaşılıyor. Bu kadar kişiyi içine alacak bir ahır Sulukule’de değil, İstanbul’da bile yok. Sakın rakamda bir yanlışlık olmasın...

-Hayır, hayır...

-Fakat...

-Ne fakatı be? ...

-Nasıl olur bu?

Mümeyyiz vaziyeti tayin etmemişti. Hâlâ Ahmet Bey'e ast muamelesi ediyordu. Kahraman kızardı.

- Hayır, hayır, dedi, itiraza lüzum yok. Kongre için bütün üyelerin toplanması icap etmez. On kişi, beş kişi, hatta iki kişi yeterli... Diğerleri oylarını bunlara havale ederler. Karbonari¹⁶ gibi nice siyasi cemiyetler vardır ki kongrelerini yıllarca bir üye ile yapmışlardır. Sözün kısası... Lafı uzatmayalım. Susunuz, dinleyiniz.

Mümeyyiz sararan yüzünü ekşiterek güldü. Cevabın kesinliğinden yumuşamış:

- Zaten dinlemek, anlamak için soruyoruz.

- Hayır, siz asla hürriyete alışamayacaksınız. İtirazı, soruları bırakınız. Yoksa şimdi sizi deminki münasebetsiz kapıcı gibi dışarı attırırım. Hem kapıdan değil ha...

İcraattan hoşlanan salondakiler merakla sordular:

- Kapıdan değilse, nereden, nereden attıracaksınız?

- Pencereden, evet... Pencereden! Altı yedi metrelik bir yükseklikten avluya atılınca itirazın ne demek olduğunu anlar. Hürriyet serbestlik demektir. Kanun-i Esasi demektir. Buna ait bir söze itiraz etmek "istibdat" cinayetinden başka bir şey değildir. İstibdadın cezası bütün hür milletlerde birdir.

- Nedir? Nedir? diye bağırdılar.

¹⁶ Karbonari: 19. Yüzyıl başlarında İtalya'da liberal ve yurtsever düşünceleri savunan gizli örgüt. 1815'te Napolyon'a karşı zafer kazanan müttefiklerin çoğu bu örgüttendir.

- İdam!

Ses seda kesildi. Bütün salonun üstünde bir ölüm havası dalgalandı. Köse Mümeyyiz daha beter sarararak önüne baktı. Dışarı kaçacak bir yol yoktu. Ahmet Bey cevabının yaptığı uhrevi sakinlik içinde hikâyesine devam etti:

- ... Evet benim projem kabul olundu! Tüneli kazmaya başladık. Çıkardığımız toprakları Sulukule deresine atıyorduk. Bu topraklar denize yakın araziye beş metre kadar büyüttü. Bu kadar büyük bir değişiklik karşısında bile hafiyeler bizim varlığımızdan şüphe etmediler. Tuhaf değil mi?

- ...

Hayretten kimse onaylayamadı.

- ...İstanbul'un bir sahili denize doğru büyüyordu da bunu kimse görmüyordu. Hâlbuki Nil Nehri'nin getirdiği kumlarla, çamurlarla İskenderiye Sahillerinin gittikçe denize doğru genişlediğini Eğitim Bakanlığı bütün okul çocuklarına öğretiyordu, nihayet yirmi senede bu tüneli tamamladık. Yirmi sene! Bu size uzun gelir değil mi?

-

- ...Hayır; bir devrimci, bir ihtilalci için bu zaman, yirmi dakika kadar kısadır. Ne eziyetler çektik! Saçlarımız ağardı. Şairlerin hayatta bahar farz ettikleri gençliğimiz dar, güneş görmez bir delik içinde kazma vurmakla geçti. Dişlerimiz döküldü...

Feci, yorgun, perişan bir tavırla bu yirmi senelik uğraşı; Sulukule'nin, Yenibahçe'nin, Fatih'in, hatta Haliç'in... Beyoğlu'nun, Nişantaşı'nın altından geçen nihayetsiz tünelin nihayetsiz karanlıklarını Ahmet Bey anlattıkça masanın dibinde Köse Mümeyyiz fenalaşıyordu. Ah şimdi hürriyet olmasa, eski istibdat zamanı olsa ona kaç yaşında olduğunu soracak; "Yirmi dört yaşımdayım!" cevabını alınca projesini kaç yaşındayken yaptığını tekrar soracaktı... İşte dayandığı şu geniş masanın üstünde dimdik duran bu genç kazmayla değil, daha bir toplu iğne

ile bir toprağı dokunmamıştı. Bunu görüyordu. Elleri pek pembe, pek temizdi. Adeta bir kadın eli gibi. Saçları simsiyahtı. Beyaz olan yalnız dişleriydi. Hem içinde bir tane eksik yoktu. Demek bu Jön Türk tüneli dört yaşında kazmaya başlamıştı. Soru boğazından dilinin üstüne geliyor, dudaklarına dayanıyordu. Fakat Köse Mümeyyiz yutkundu. Sualini karnına indirdi. Çünkü artık hürriyet devri içine girilmişti. Bir kahramana itiraz eder gibi soru sormak tehlikeli bir kabahatti. Kulağında bu korkunç kelimenin çınladığını duydu:

- İdam! İdam!

Pencere ile avlunun arasındaki mesafe gözünün önüne geldi. İçini çekti. Sustu. Takma adı Ahmet Bey olan kahraman hikâyesini anlattıkça salonun içindekiler titriyorlar; hayret, takdir sesleri çıkarıyorlardı. Hiç kimsenin inanmamazlık aklına gelmiyordu. Halk... Bu dinleyen, dinleyerek susan yığın asla Köse Mümeyyiz gibi rakama önem vermiyor, “zaman, mekân” gibi gerçek kavramlarla düşünmüyordu; en atmasyon vakaları, en esassız bir masalı, en büyük bir hakikat gibi dinleyip inanmak yeteneğine sahipti. Evet... Bu tünel nihayet bir gece bitmişti. Masanın üzerinde canlı bir heykel gibi muhteşem bir vaziyet alan kahraman hikayesinin burasına gelince göğsüne vurdu:

- İşte vatandaşlar! dedi. Bir gece kazmamızı vurunca yıldızla dolu gökyüzünü gördük. Burası sarayın bahçesiydi! Ben başımı çıkardım. Etrafı dinledim. Biraz ileride nöbetçiler geziyordu. Mabeynin mükemmel bir haritası yanımızda hazırды. Tekrar tünele çekildik. Özel bir ihtilal aletiyle konumumuzu tayin ettik. Müstebidin yattığı köşkten yüz metre uzaktaydık. Arkadaşlarıma veda ettim. “Haydi siz gidin. Beni yalnız bırakın” dedim. Onlar tünele girdiler. Yeraltından Sulukule’ye doğru gitmeye başladılar. Siz o vakit, o gece, o saat, o saniye kim bilir ne kadar rahat, ne kadar huzurlu sıcacık yatağınızda mışıl mışıl uyuyordunuz. Hâlbuki ben ne heyecanlar geçiriyordum.

Bütün salon bir kulak kesilmiş; nefes almıyor, dinliyor, bakanın dehşetinden herkesin dizleri titriyordu. Kahraman, hareketlerini vücuduyla tekrarlayarak yerde nasıl sürüne sürüne gittiğini, iki dakika içinde yirmi üç tane nöbetçi neferini nasıl zehirli hançerle öldürdüğünü, nihayet müstebidin yanına giriverince nasıl tabancasını alnına dayayıp sakalından tuttuğunu anlattı.

- ?!?!

- Müstebit “Aman, Jön Türk! Benden ne istersen iste. Vereyim. Yalnız canıma dokunma!” deyince ben “Senden bir şey istemem. Yalnız şimdi hürriyeti ilan edeceksin. Yoksa karışmam” dedim. Can korkusuyla hiç düşünmedi. Huzuruna giremeyen mabeyincilere sakalı elimde yazdığı fermanı gönderdi. İşte bu sabah gazetelerde okuduğunuz bildiri benim ona yazdırdığım satırlardır...

Kahraman anlattıkça hikâyesi kulaklardan geçerek ağızlardan çıkıyor... Ağızdan ağıza yayılarak kapıdan, Bâbıali’nin avlusundan dışarı savruluyordu. O gece bu vakayı İstanbul’da duymayan kalmadı. Sokaklara fırlayan binlerce kâtip; Jön Türk’ün kahramanlığını anlatıyorlar, işitenler henüz işitmeyenlere kendilerinden de bazı şeyler karıştırarak tekrarlıyorlar... Kadınlar evlerde, ihtiyarlar mahalle kahvelerinde, askerler kışlalarda, yirmi dört saat evvel bütün dünyaya hükmeden müstebidin nasıl sakalı ele verdiğini hayallerinde canlandırmaya çalışıyorlardı.

Ahmet Bey o akşam Nişantaşı’ndaki annesinin evine büyük bir zafer alayıyla gitti. Bâbıali’ye getirttiği arabanın atlarını çıkarmıştı. İkindiye doğru, hürriyetin gerçekten ilanına inanan tıbbiyeliler, hukuklular, darülfünunlular¹⁷, medreseliler Bâbıali’ye üşüşmüşlerdi. Hepsi Ahmet Bey’in arabasına koşuldu.

-Yaşasın hürriyet! Yaşasın hürriyet! nakaratıyla çekmeye başladılar.

Bâbıali Caddesi padişahların tahta çıkış törenindeki gibi donanmıştı. Köprüden geçerken Ahmet Bey:

- Artık köprü parası alınmayacak, bu vahşiliktir, hürriyete yakışmaz... diye haykırdı. Mektepliler kendi hürriyet ilahının bu narasından coştular. Gale yana geldiler. Para toplayan memurları boyunlarındaki kutularla beraber denize fırlattılar. Memur barakalarını

¹⁷ Dârülfünûn: Üniversite.

parçaladılar. Alay, köprü'nün ortasına gelmeden Aziziye Karakolu'nu¹⁸ boşaltan askerler, takım kumandanları, yani onbaşıları Ferhat Paşa önlerinde olduğu halde Galata'ya doğru kaçıyorlardı. Jön Türk'ün arabasını çeken mekteplilerle medreselilere katılan halk on bini geçmişti. Bu muazzam alayın başı Karaköy'e geldiği halde zülfikar¹⁹ gibi iki kuyruklu ucunun biri Bahçekapı'sında biri henüz Yeni Cami muvakkithanesinin önündeydi. Birkaç dakika içinde bütün Galata'da dükkanlar kapandı. "Patrida"ları²⁰ olan Türkiye'yi ateşinden yanacak derecede şiddetli bir muhabbetle seven sevgili sadık "yerli Yunanlı" kardeşçiklerimiz de hemen Jön Türk'ün alayına katıldılar. Yahudiler, Balat'tan ayrı bir alay yapmış koşuyorlar; hürriyet gösterisine yetişmek istiyorlardı. Belki İstanbul şimdiye kadar böyle sevinçli, böyle umumi bir hareket görmemişti. Alay, Beyoğlu'na geldi. Fakat büyüdü, büyüdü, büyüdü. O kadar büyüdü ki İstiklal Caddesi bu kalabalığı almadı. Sıkışanın, üzülenin, ezilenin haddi hesabı yoktu. Bu ani isyandan şaşırان konsolosluklar tuhaf bir şaşkınlıkla bayraklar çekmişler, daha ne olduğunu iyice anlayamadıkları bu hadiseyi selamlıyorlardı. Genç mekteplilerinin; kalın enseli, ince fikirli, son derece hürriyetperver medreselilerin sevinç gözyaşları dökerek çektikleri arabada küçük dağları yaratmış bir ilah yavrusu gibi kurulan Ahmet Bey, Rusya Büyükelçiliği'nin önüne gelince insandan atlarına "çüş!" manasına gelir garip bir ses çıkardı:

- Durrrrr...

Araba durdu. Alay durdu. Naralar, alkışlar durdu. Bu ilahi sessizlik içinde Jön Türk'ün hürriyet ilahının sesi işitildi:

- Ey vatandaşlar! Bizi dünyada en çok seven kutsal komşumuzun, sevgili Çarlık Rusyası'nın büyükelçisinin önündeyiz... Onları selamlayalım. Eski hain istibdat idaresi; en sevgili kardeşlerimiz olan Rusları, hürriyetperver Rus çarını bize düşman bildirmişti. Hayır, hayır, hayır... Hiçbir devlet kendi komşusuna düşman olmaz. Olamaz. Bu mantığa aykırıdır. Her ne kadar mantık yoksa da yine aykırıdır. Bizim düşmanlarımız olsa olsa İspanya, Portekiz, İsveç, Norveç, Monako, Liberya, Arjantin, Panama hükümetleridir. Biz bunların hücumundan korkmalıyız. Dünyanın en büyük hürriyetperveri olan çarın hükümeti hür bir Türkiye'ye

¹⁸ Şimdiki Seyr-i Sefain acentasının olduğu yerdeki karakol. [Yazarın dipnotu]

¹⁹ Zü'l-fekâr: Hz. Ali'nin iki uçlu kılıcı.

²⁰ Patrida: Yunanca'da "vatan, anayurt" anlamlarına gelen kelime.

düşman olamaz...

Bu nutuk uzadı. Uzadı. Kendi memleketimizi bizden daha çok sevdiklerinden hiç kimsenin şüphe edemeyeceği sadık yerli Yunanlı kardeşlerimiz, ellerinden kılıcılar çıkaracak derecede bu nutku alkışlıyorlar:

- Zito, zito, zito...²¹ diye avazları çıktığı kadar haykırıyorlardı. İngiliz Büyükelçiliği'nin önünde de Ahmet Bey bir nutuk söyledi. Bütün Osmanlılar anladı ki bizim en hakiki dostumuz, hatta dostluğundan haberimiz olmayan müttefikimiz Rusya imiş.

Alay, Harbiye mektebinin önüne gelince o kadar çoğalmıştı ki artık hareket imkânı kalmadı. Hava kararıyor akşam oluyordu. Ahmet Bey sabahtan beri hiçbir şey yemediğinin şimdi farkına vardı. Arabanın üstünden dedi ki:

- Artık alayınız hareket edebilmek kabiliyetini kaybetti. Bari bana bir kişilik yer açınız da evime gideyim.

Mektepliler hep bir ağızdan bağırdılar:

- Asla, ey hürriyet kahramanı! Asla! Senin ayağın toprağa layık değildir. Caddeler, sokaklar seni görmek isteyenlerle dolu... Onların başlarına basarak yürü... İstedğin yere git...

Arabanın içinde biraz doğruldu. Nişantaşı tarafına baktı. Hakikaten yer hiç gözükmüyordu. Kimildamayan bir halk sürüsü bütün yolu doldurmuştu. Sabahleyin bol bol geçtiği sokak şimdi bir buçuk metre kadar yükselmiş kırmızı tuğla kaplanmış gibiydi. Kalktı. Düşünmedi. Bir eliyle tek gözlüğünü tutarak bu kırmızı fakat yumuşak tuğlalar üstünde yürümeye başladı. Alkışlayan eller ayaklarını okşuyordu. Yumuşak tuğlaların altından birtakım katı yuvarlaklar kimildıyor, nihayetsiz bir uğultu göğe yükseliyordu:

-Ya..şa..sın.. hür..ri..yet!

²¹ Zito: Yunanca'da "yaşa, yaşasın" anlamlarına gelen söz. Yunan ordusu İzmir'i işgal ettiği sırada İzmir'de bulunan Rum azınlığın işgalci askerlere yaptığı tezahürat. [Ç.N.]

Ahmet Bey düşe kalka evinin önüne geldi. Ama kapıya inmek ihtimali yoktu. Halk sıkışmış, kımıldayamıyordu. İkinci kat pencerelerinden bakan hizmetçiler; beylerini herkesin başında, elleri üstünde yürüyor görünce koşup hanımefendiye haber verdiler. Hanımefendi otuz senedir İstanbul'da oturduğu halde Türkçe konuşmasını öğrenememiş bir Çerkez'di. Kızların laflarını iyice anlayamadı. Lakin sevgili Ahmet'inin ismini duyunca "acaba bir kaza mı oldu?" diye pencereye koştu. Balık istifi gibi sokağa dolan halkın başları üzerinde gezinen oğlunu görünce şaşırdı. Panjuru aralık etti:

- Ayol ümmeti Muhammedimin başında yürümeye böyle utanmıyor musun, Ahmet...

Ahmet Bey başını kaldırdı. Takma adının hala kullanılması birdenbire onu hiddetlendirdi. İçeri girmek istediğini unuttu.

- Affedersin anne! Benim adım Ahmet değil... dedi.

Zavallı kadın yanlışlık olmasın diye oğluna dikkatli dikkatli baktı. Hayır, hiç şüphesi yoktu. İşte oydu! Tam kendisiydi. Doğurduğu, meme verdiği, büyüttüğü, ismini koyduğu oğlu... Ahmet Beyciğiydi. Kızdı:

- Halt mı etmişsin. Edin seni Ame...

- Değil işte...

- Hayır, Ame, Ame...

- Ahmet değil, işte.

- Sus akı mı kaybettin? İçerime fenalık gelecek.

- Hayır, Ahmet değil diyorum. Sen benim asıl ismimi bilmezsin...

Bu münakaşa ana oğul arasında adeta şiddetlice bir kavga hâlini aldı. Zavallı kadın oğlunun

ismi “Ahmet” olduğuna evdeki bütün hizmetçileri, ihtiyar dadısını şahit getirip pencereden gösteriyor; rahmetli babasının şeyh efendisi, doğduğu vakit kulağına avazı çıktığı kadar ezan okuyarak “Ahmet” ismini koyduğunu... Hatta bu ezanın şiddetinden küçükken kulağı ağrıyıp ta ergen oluncaya kadar aktığını anlatıyordu. Ahmet Bey bütün hatıralara, şahitliklere karşı inkârında inat etti. O kadar ki... Annesinin sinirleri tuttu. Zavallı kadın oğlunun ismi kaybolur yahut değişirse onu bütün bütün elden kaçıracaktı gibi bir kuruntuya kapılıyor, haklı olduğunu ispata çalışıyordu. Fakat başarılı olamadı.

- Hayyyy... diye bir çığlık kopardı.

Arkasındaki hizmetçi kızın kucağına düştü. Bayıldı. Ahmet Bey’in üzerinde gezindiği yumuşak tuğlaların altındaki canlı yuvarlak taşlardan çıkan fısıltılar, sakın bir göl dalgası gibi birbirine karışıyor; “müthiş Jön Türk’ün hakiki ismini annesinin bile bilmediği” uzaklara, İstanbul’un en ücra köşelerine yayılıyordu. Ahmet Bey annesini merak etti. Aile içinde “deli saraylı” şöhretini taşıyan bu kadıncağz en ufak şeye hiddetlenir; elleri, çeneleri kitlenir, bayılınca saatlerce ayılmazdı. Ahmet Bey son bir gayretle kapının önündekilerini biraz aralık edip aşağıya inmeye çalıştı. Olacak iş değildi. Göstericiler, bir granitin tek bir parçası gibi sıkışmışlardı. Eve nasıl girecekti? Galatasaray’ın jimnastik dersleri onu usta akrobat yapmıştı. Sinemalarda aktörlerin, hırsız, apaçi²² rolüne çıkanların duvarlardan atladıkları, en üst pencerelerden binalara daldıklarını gördükçe hep içinden “Ben daha çevikim, ben olsam bu kadar yavaş tırmanmam” der, yanındakilere kendisinin bir el ile barfikte tam tur döndüğünü söylerdi. İşte şimdi uygun bir fırsat... Herkes onun çevikliğini, marifetini görecekti. Akrobatlığı, cambazlığı şöhretine şöhret, şanına başka bir şan ilave edecekti. Diyeceklerdi ki:

- Aman bu Jön Türk! Düz duvarı kedi gibi çıkıyor. Yüksekten, tehlikeden hiç korkmuyor; ne cesaret, ne cesaret!

Evet, mademki fırsat düşmüştü, cesaretini göstermek lazımdı. Sokağı dolduran bu kalabalığın sebebini anlayamayan, kalabalığın kafalarında gezen beyini gayet eğlenceli bir palyaço gibi seyrederek gülen Anadolu’lu arsız evlatlığa:

²² Apaçi: Hayta, serseri.

- Kız dadımı çağır, diye haykırdı.

Evlatlık hemen pencereden kayboldu. Bir dakika sonra tekrar aynı pencereden göründü:

- Dadı gelmiyor.

- Niçin?

- Hanımefendiyi koku ile ovuyor.

- Mehveş'i çağır.

- Mehveş Ablam da hanım efendinin kollarını ovuyor.

- Peyker'i çağır.

- Peyker Ablam da hanım efendinin ayaklarını ovuyor.

- Pesent'i çağır.

- Pesent ablam da hepsinin eline kolonya döküyor.

- Despina nerede?

- Bilmem.

- Git çabuk, bak...

Evlatlık yine pencereden kayboldu. Aradan çok geçmedi yine aynı pencereden görünerek haykırmaya başladı:

- Despina aşçının yanında oturuyor. Çağırdım.

- Geliyor mu?

- Saçlarını düzeltiyor, gelecek.

İkinci kat pencerelerinin birinden Despina göründü. Şeytan, maskara, güzel bir Rum kızı... Hürriyetin ne olduğunu çapkın pekâlâ biliyordu. Sokaktaki gürültüden, bağrıışmalardan hiçbir şey anlamayan Bolulu aşçıbaşıya demin hürriyetin manasını “Sizin hanımlar da bizim gibi olacak artık! Hürriyet bu demek!” diye anlatmıştı. “Tüh, tüh, tövbe... Sus gopeğin gızı...” diye hürriyeti anlayamayan koca Türk hâlâ bu gürültüleri, bu kalabalığı bir yangın sanıyor; “Ateş buralara gelinceye kadar ben yemeği verir bulaşıkları bile yıkarım” düşüncesiyle hiç istifini bozmuyordu.

- Ne istiyorsunuz beyefendi?

- Görüyorsun ya, içeri gireceğim. Sokak kapısına inecek yer yok.

- Ne yapayım?

- Git çamaşır iplerinden getir. Sarkıt. Ben tırmanarak pencereye çıkayım.

Bu kadar alaylı bir manzara Despina’yı gülmekten katıltıyordu.

- Şimdi, şimdi küçük bey, diye kahkahalarla sıçrayarak ipi getirmeye gitti. Ahmet Bey; bazılarını elleriyle yokluyor, altındaki halka bakıyor, mektepte imtihanlara girerken duyduğu heyecana benzer bir ürperme kalbini biraz fazla çarptırıyordu. Sabahtan beri yorgunluktan, açlıktan hisleri körleşmişti. Altındaki halk bir şeyler bağılıyor; fakat artık o manasını anlamıyordu. Kulakları derin şimşekli bir uğultu ile dolmuştu.

- Hürriyet!

- Yaşasın!

- Jön Türk!

Bu kelimelerin anlaşılmaz bir şekilde karışmasından doğan olan bir uğultu... Müthiş, muazzam bir gürültü...

Despina, elinde ip, ikinci kattan görününce Ahmet Bey:

- En üst kata, en üst kata çık! diye haykırdı.

- Düşeceksiniz beyim.

- Haydi sen karışma. En üst kata çık, diyordu.

Ahmet Bey'in fırsat düşünce en büyük başarıları elde etmek âdetiydi. En üst katın pencereleri dururken ikinci kattan girmek hakikaten saçmaydı. Çapkın Despina'yı dördüncü katın pencerelerinde bekliyorken, tavan arasının penceresinden ipi sarkıttığını görünce öyle sevindi ki...

- Sarkıt, sarkıt...

- İşte.

- Biraz daha...

Ahmet Bey ipin ucunu tuttu. Despina yukarıdan haykırdı:

- İpi nereye bağlayayım?

- Orada bir yer yok mu?

- Panjurun demir mandalı var.

- Pekâlâ. İşte ona bağla.

İp bağlandıktan sonra halkın alkışları arasında yavaş yavaş Ahmet Bey çıkmaya başladı. Kollarının müthiş kuvvetini göstermek için ayaklarını hiç ipe dokundurmuyordu. İkinci katı geçmişti. Birdenbire Despina'nın çığlığı ile beraber demir mandal koptu. Ahmet Bey ahalinin tepelerine yuvarlandı. Bu yuvarlanıştan şüphesiz başları çok acıyan, beyinleri sarsılan halk hiçbir şikâyet ses çıkarmadı. Tam aksine yine olanca kuvvetleriyle:

-Yaşasın Jön Türk yaşasın! diye haykırışlar.

Ahmet Bey başını yukarı kaldırdı.

- Despina, Despina... diye avazı çıktığı kadar haykırdı.

İşittiremedi. Tavan arasının penceresinden yarı beline kadar sarkan ellerini cırpan Rum kızı alkış hezeyanına uğramış sıçrayıp duruyordu. Elini salladı:

- Despina, Despina be!

Efendisinin harikulade vaziyetinden galeyana gelen kız ince sesiyle haykırdı:

- Ti ehi vire beyimu?²³

- Tekrar ip sarkıt.

- Ne yapazaksınız?

- Göreceksin...

- Kala, kala...²⁴

²³ Ne var, bre beyim?

²⁴ İyi, iyi.

- İpleri balkona bağla. Ucunu aşağı uzat.

- Kala kala...

Tavan arasının balkonundan eve girmeyi pek hoş bulan kız yine tekrar keskin bir kahkahayla halkın gürültüsünü çınlattı. Ahmet Bey Despina'nın sarkıttığı ipi tutunca tırmanmaya başladı. Birinci, ikinci kat hizasına kadar çıktı. Müthiş bir gürültü:

- Yaşasın! Yaşasın Jön Türk! gürültüsü camları sarsıyordu. Fakat Ahmet Bey işte ne vakitten beri ipe çıkmamıştı. İdmanı kaçmıştı. Elleri acıyor, kolları kesiliyordu. Aklına tekrar aşağı kayıp ikinci katın penceresinden içeri girivermek geldi. Ama uygun değildi, tükürdüğünü yalamaktı. İşte mademki ipi balkondan sarkıttırmıştı, oradan girmeliydi. Maksadından yarı yerde dönmek azimsizlikti. Halbuki kendisi? Jön Türk! Yüce bir kuvvet bütün vücudundan taşı. Dişlerini sıktı. Son bir gayretle ipe sarıldı. Santimetre santimetre yükseliyordu. Sokağı dolduran halk:

- Yaşasın, yaşasın! diye haykırıyor, karşı tarafında açılan panjurlardaki çoluk çocuk kafaları da alkışlara karışıyor, yarı beline kadar sarkan Despina ince sesiyle:

- Gayret beyimu gayret... diye onu cesaretlendiriyordu.

Neyse zorla balkonun kenarına yapıştı. Kollarını kendisine uzatan Despina'yı kucakladı. Durumunun sevinciyle bu siyah, bu gülen gözlerde derin bir aşk güneşinin yakıcı aydınlığını görür gibi oldu. Halk; Jön Türk'ün başarısından deliriyor, coşuyor, taşıyordu. Bu beyaz yanakların üstündeki ince kumral kaşların arasını öpmek istedi. Birden içinden ilahi bir ses:

- Senin aşkın hürriyettir! ne yapıyorsun? dedi.

- Evet ne yapıyorum? diye mırıldandı.

Despina kollarından kurtularak cevap verdi:

- Çok büyük ayıp yapıyorsun, herkes karşısında böyle...

- Hadi sen aşağı in.

- Baş üstüne!

Kızı aşağı gönderince balkona yaslandı. Artık tamamıyla akşam olmuş; sakın gökyüzünde yıldızlar, bu gösterinin büyüklüğünden azametinden hoşnut oluyor gibi pırlanta şuleleri ile titremeye başlamışlardı.

- Haydi vatandaşlar! Yarına, yarına diye haykırdı; yarına... şimdi evlerinize gidiniz! Çoluğunuzu çocuğunuzu tebrik ediniz. Onlara söyleyiniz ki artık bedbaht olmalarının ihtimali yoktur. Çünkü hürriyet güneşi doğdu. Bu güneşin altında bütün sefaletlerin, rezaletlerin nasıl eriyeceğini size detaylı bir şekilde anlatacağım. Yarın. Yarın. Evet yarın. Zira bugün çok yorgunum. Hem yarın size öyle bir şey söyleyeceğim ki... Bunu işitince hayatınızın en büyük bir saadetini idrak etmiş olacaksınız.

Kırmızı tuğlaların altındaki sıcak taşlar bağırdılar:

- Ne söyleyeceksin? Ne söyleyeceksin?

- Size şimdiye kadar kimsenin bilmediği gerçek ismimi söyleyeceğim. Evet yarın bunu işiteceksiniz!

Bu vaat, bu müjde halk arasında öyle müthiş, öyle korkunç, öyle tarif olunamaz derecede şiddetli bir sevinç meydana getirdi ki... Manası anlaşılamaz bir uğultu, dar bir nehrin yatağına akmış bir deniz, bir tufan gürültüsünü yükseltiyor; her taraftan açılan panjurlardan kadın, kız, erkek, çocuk başları uzanıyor; bu genel hisse her taraftan iştirak olunuyordu. Bu uğultu büyüyor, dalgalanıyor, yön değiştiriyor, yavaş yavaş bir musiki haline giriyordu.

Ahmet Bey balkondan ayrılamıyordu. Ruhundaki yüceliğin göklere sığmayacak derecede coştüğünü, adeta bütün kâinata evrildiğini duyuyor; kendini bu büyüklük karşısında bir nokta gibi ufacık görüyordu. İpten sıyrılarak kanayan ellerine, kabarık göğsüne, yukarı

kıvrılmış siyah bıyıklarına bakıyor; burnunun gölgesinde pembe, manevi bir ışığın parladığını fark ediyordu. Büyük sokaktan geniş caddeye kadar uzanan manzaraya dalıyor, hangi imparatorun bu kadar sadık takipçileri olabileceğini düşünüyordu. Hayır, hayır.... Onun şimdi imparatorların üstünde bir kuvveti vardı. Ne dese şu halk: şu birbirini ezen, bağırın, haykıran, şarkı söyleyen halk; ne dese hemen yapacaktı! İmparatorlar değil, hatta hiçbir peygamber hayatında bu kadar sadık, bu kadar büyülenmiş bir ümmete sahip olmamıştı. Allah’la Tur-ı Sina’da görüşen Musa’nın müminleri kaç kişi idi? Kız oğlan kız anasından babasız doğan, doğuşuyla mucizelerin en büyüğünü gösteren İsa’nın (A.S) kaç mümini vardı? Topu tüfeği on iki kişi değil mi? Bu on iki kişinin içinde de bir hain çıktı. Zavallı peygamberin çarmıha gerilmemek için, şeklini değiştirerek genç yaşında göğe kaçmasına sebep oldu. Hâlbuki şimdi bütün İstanbul, yani bir milyon kişi ona tabiydi, ondan doğan güneşe tapıyorlardı. Sokaktaki uğultu büyüyor, büyüdükçe musikileşiyordu. Ahmet Bey bir an, eskiden tanıdığı bir ahengin yükselir gibi olduğunu zannetti.

Evet, evet... Bu havayı²⁵ tanıyordu.

Halk... Hayır halk değil; halkın “deha”sı otuz üç sene evvel hürriyet rüyasından kalma bir nağmenin, veznini bozmadan, güftesini değiştiriyor, düzeltiyor, bağırıyordu:

*Kalkın, ey ehl-i vatan!*²⁶

*Biz de şadan*²⁷ *olalım*

Bu Jön Türk’ün uğruna

Biz de kurban olalım...

Gök iyice karardı. Hava gazları “gelip gitme” kesildiği için yakılamamıştı. Sokaktaki kalabalık seyrekleşe seyrekleşe caddeye aktı. Ahmet Bey balkonun tırabzanına dayadığı kolunun uyuştüğünü duydu. Derin düşüncelerinden uyanan dalgınlara has kıvrak bir mahmurlukla doğruldu. Balkon kapısını açtı. Üzerinde yatak yığınları duran sandıkların arasından geçti. Merdiven kapkaranlıktı. Parmaklıkları tutarak indi. İkinci kata gelince

²⁵ Hava: Müzikte ve müzik parçalarında tür.

²⁶ Ehl-i vatan: Vatan ehli, vatan sahibi.

²⁷ Şâdan: Sevinçli, neşeli, mutlu.

annesinin odasına doğru yürüdü. Hala ayılmamış olacaktı. Zavallının kollarını göğsünü kolonya ile ovan hizmetçilere kapıdan sordu:

- Daha açılmadı mı?

Kızlar,

- Hayır... dediler.

Annesinin, hizmetçi kıtlığına kıran girmiş gibi Kastamonu'dan getirttiği arsız evlatlık ilave etti:

- ... Hep kulağına “İsmi Ahmet Beymiş. Şaka yapmış” diye bağırdık. Duymadı.

Ahmet Bey bu tedavi tarzına fena halde hiddetlendi. Kan beynine fırladı. Yüzü kızardı. Yumruklarını sıkarak:

- Bir daha bana “Ahmet Bey” dediğinizi duyarsam vallahi hepinizi döver, bu evden kovarım! diye haykırdı.

Baygın annesinin uzandığı kırmızı kadife kanepenin başı ucunda ayakta duran ihtiyar dadısı, böyle birdenbire değişen beyinin hâline feci feci baktı:

- Öyleyse artık size ne diyelim?

- Asıl ismimi söyleyiniz.

- Asıl isminiz ne?

-

Bunu henüz Ahmet Bey de bilmiyordu.

- ?

- Yarın söylerim, dedi, aceleden patlıyor musunuz? Daha dünyada kimse asıl ismimi öğrenmedi!

-

İnce beyaz Mısır hasırı döşeli sofadan yürüdü. Yatak odasına girdi. Kıyafetleri, kitapları, kâğıtları kısacası her şeyi bu geniş odadaydı.

Hava gazı lambasını yakmışlardı. Açık pencerenin yanındaki Şam kumaşı kaplanmış alçak koltuğa kendini attı. Bir an daldı. Kımıldamadı. Ansızın tek gözlüğü düştü. Onu yerden alırken karşısında Despina'yı gördü. Haberi olmadan içeri girmişti.

- Servi, Monsieur, servi..²⁸

- Haydi git, yemek filan istemem, diye onu kovdu.

-

İşte bir anda halkın ilahı oluvermişti. Bunu hissediyordu. Evvela sırf boş bir böbürlenme, emelsiz bir cakadan, dipsiz bir gösterişten ibaret olan “hürriyetperverlik” iddiasını “halk” denen yığın gerçek sanmıştı. O, şimdiye kadar bütün tanıdıklarını adeta bir sanat edindiği “satışı” sayesinde aldatırdı. Mesela her ay annesinin verdiği on beş lira ile kalemden aldığı iki bin beş yüz kuruştan başka on para bir geliri olmadığı halde kendine bir zengin, bir milyoner süsü verir, tanıştıklarının hepsi de onu zengin tanırlardı. Devrin ne kadar büyük adamı varsa hepsini tanır ve evlerine gider, sofralarında kalır gibi görünürdü. Kalemde daima şöyle söze başlardı:

- ...Başkâtip paşanın konağında o gece sabaha kadar eğlendik. Bir saat uyuyamamışım, kalkınca...

²⁸ (Fr.) “Yemek hazır efendim.”

Yahut:

- ...Tam yatacaktım. Kapı çalındı. Mabeyinden bir emir subayı gelmiş. Darüssaade ağası²⁹ beni istemiş! Gidemem, hastayım... diyecektim amma... Beni çok sever. Hatırını kırmak istemedim... Bu soğukta kalktım gittim. Yanıma şeyi... Evet, neyse... onu yanıma aldım. Dışarı fırladım...

Yahut da:

- ...Fehim Paşa arabasını o gün bana vermişti. Margerit'e iki yüz elli liralık bir çek gönderdim. Hemen geldi. Arabaya, sahibinin metresiyle binerek öyle bir eğlendik ki... Tarif edemem...

Vs. vs. vs.

Hâlbuki, bunların hiçbirisinin aslı yoktu. Yalnız büyük adamlardanmış gibi görünmekle kalmaz; cesur, şair, edip, feylesof, alim, derviş, pehlivan, tanburcu, damacı filan... görünmek ister, hem de görünürdü. Kalemde küçüklerin yanında hep kendine “Esrarengiz bir Jön Türk” süsü verir, bir satırını görmediği halde Namık Kemal'in bütün eserlerini okuduğunu söyler, aklında kalmayan bazı şiirlerini bile ezberden okurdu. Hatta şehit Mithat Paşa'nın kanlı gömleğinin evinde saklı olduğunu rast geldiğine bir sır olmak üzere söyler, bu sırrı saklayacaklarına peşinen yeminler ettirirdi. Herkesi inandırmakta son derece ustaydı. Çünkü görünmek, caka satmak istediği şeyin aslına hiç önem vermezdi. Onun önem verdiği şey, yalnız öyle görünmekti... İşte bütün kuvvetini bu tarafa sarf ettiği için başarılı olurdu. Görünmek istediği şeylerden birisi de zenginlikti. Zengin olmayı aklından bile geçirmezdi. Esasen zenginliğin de onca hiçbir önemi yoktu. Yalnız zengin görünmenin önemi vardı. Bir zengin gibi hareket eder; daima aslı olmayan yüz bin liralardan, çeklerden, madenlerden, apartmanlardan bahsederdi. Gayet cimri olan annesinin ne kadar geliri olduğunu da bilmiyordu. Babası nesi var nesi yok, bu kadına bırakmıştı. Lisanı gibi tabiatını da değiştirmeyen bu köylü Çerkez, sineği

²⁹ Dârü's-saâde ağası: Sarayın haremindeki harem ağası.

sıkıp yağını çıkaracak derecede tutumluydu. Daima sofrada kendisine:

- Ah, paranın bereketi kalmadı. Boğaza yetiştiremiyorum... diye sızlanırdı.

- Anne! Yemekte para, masraf lafı etme! diyen Ahmet Bey; yarın mirasa konunca satın alacağı gümüş takımları, vereceği ziyafetleri düşünerek dalar giderdi. İlmi, erdemi, kuvveti, kibarlığı, şıklığı, kısacası her şeyi biraz kabuk, biraz renk, biraz boya idi. Neye kıymet verilirse o kıymete sahip olmaya çalışmaz, o kıymet kendisinde eskiden varmış gibi görünmeye uğraşır, başarılı da olurdu. Fakat bu son başarısı... O kadar büyük ki... Şimdi düşünürken kendisi bile şaşıyordu. Evet, büyük bir cesaret göstermiş, Bâbîalî'de, daha herkes korkuyla şüpheden uyuşuk dururken:

- Yaşasın hürriyet!... diye haykırmıştı. Sonrasını pekiyi hatırlıyordu. Çorap söküşü gibi gitmişti. O "toplumun" da "birey" gibi, belki bireyden de çok hayalci bir isterik olduğunu bilmezdi. Bireylerin inanmayacağı ne kadar kaba yalanlar vardı ki, toplum bunlara hemen kapılır fakat... fakat çabuk ayılır; hayali, bireyden çabuk kırıklığa uğrardı.

Şimdi koltuğunda derin bir hülyaya dalan Ahmet Bey toplumun ruhundaki bu oynak eğilimden haberi olmadığı için hâlâ dışarıdan gelen sesleri, gösteri gürültülerini dinleyerek halkın kendine verdiği öneme kendi de önem veriyor... hayalinde şanla şerefle, altınla çerçevelenmiş pembe, nihayetsiz bir ufuk açılıyordu.

Yarın ne olacaktı? İsmi duyulunca şöhreti bir anda, telgrafla dünyanın her köşesine yayılmayacak mıydı? Fakat ismi?

Evet, sabah olmadan ismini, asıl kendi ismini bulmalıydı. Düşünmeye başladı. Aklına "Edebiyat-ı Cedide"³⁰ romanlarında okuduğu isimler geliyordu: Bülent, Nevin, Nahit, Fahir, Sükran, Şadan, Kamuran, Süha, Neriman, falan... Hayır, bunları beğenmiyordu. Öyle bir isim olsun ki... Hiç işitilmemiş, hiç kullanılmamış olduktan başka kendi varlığına, büyüklüğüne, önemine uysun! İki saatten uzun aradı. Bulamadı.

³⁰ Edebiyat-ı Cedide: Servet-i Fünun.

Ne kadar isim varsa hepsi kullanılmıştı. Kullananların hepsini kendinden aşağı, kendini onların hepsinden yukarı, yüksek görüyordu.

- Yeni bir kelime uydurmalıyım... dedi. Ama bu nasıl olacaktı? Bestekâr Verdi'nin ismini hatırladı. Tokatlıyan'da anlatırlarken işitmişti. Bu bestekâr, kralından ödül olarak ismini istemiş, kral da ona kendi isminin her kelimesinden yalnız birer harf vermişti.

"Victor Emmanuel Roi d'Italie", "v, e, r, d, i" işte "Verdi" ismi! "Verdi" ismi böyle doğmuştu. Hâlbuki o kimin isminden harf alabilirdi? Abdülhamit Han hazretlerinden mi? Hayır! Hâşâ... Onu yarın belki tahtından edecekti. Korkar gibi etrafına bakındı. Dolabın aynasında kendisini gördü. Fesi bile hâlâ başında duruyordu. Çıkardı. Karşığı kanepeye fırlattı. Parmaklarıyla fırça gibi dik ve kısa saçlarını düzeltti. Hâlâ sokakta göstericilerin, hürriyetçilerin sesleri dalgalanıyordu. Tek gözlüğünü eline aldı. Göğsündeki cebinden çektiği ipekli mendile silmeye başladı. Mutlaka bir hükümdar isminden mi harf alınabilirdi? Birkaç hükümdarın isminden de pekâlâ alınabilirdi. Mesela Avrupa hükümdarlarının isimlerinden... Ayağa kalktı. Lavabonun yanındaki küçük tahta yazıhaneye oturdu. Yazıhanenin sağında yüksek bir döner sandalye vardı. Raflar eski "Frou Frou"³¹ nüshalarıyla doluydu. Ahmet Bey, Türkçe dedektif roman tercümeleriyle bu açık Paris gazetelerinden daima alırdı. Romanları sabahleyin yataкта okur; Culotte Rouge'un, Sans Gêne'in³² yatmazdan evvel resimlerine bakardı. Son okuduğu dedektif romanlardan bir tanesi sandalyenin ta üstünde idi. Uzandı. Onu aldı. Kabını açtı. Boş sayfaya cebinden çıkardığı kırmızı mürekkepli bir kalemle aklına gelen Avrupa hükümdarlarının isimlerini yazdı: Nikola, Vilhelm, Edvard, Viktor, Emmanuel, Alfons, Yorgi, Corç, Fransuva, Jozef, Albert, Hakon... Bu isimlerin başlarından birer harf topladı. Yazdı:

- Nveveaycfjah...

Yazdığına baktı. Okudu. Bağırdı. Hoşuna gitmedi. Bu harflerin birkaç defa yerlerini değiştirdi:

³¹ Zamanın popüler Fransız erkek dergisi.

³² Zamanın Fransız gazetelerinin erotik ilaveleri.

- Hafcyavavn...

- Fanvecavah...

- Vancnohfa...

- Cafnahevv...

Yavaş yavaş okudu. Ağır okudu. Hızlı okudu. Bağırды. Hayır, hayır... Beğenmedi. Hoşuna gitmedi.

-Vay anasını, dedi, beni ya Hintli ya Çerkez sanacaklar. Hep Hintli, hep Çerkez ismi çıkıyor.

Sonra hürriyetin üç meşhur şiarından birer harf almasını düşündü. Onu da denedi:

- Hürriyet, musavat³³, uhuvvet³⁴! yazdı:

- Humma... Hastalık ismi! Beğenmedi. "Sâit" gibi a harfini ortaya aldı.

- Ham... Yüzünü buruşturdu. Bir kere daha değiştirdi:

- Amh... Bu, hepsinden münasebetsizdi.

Gece yarısı geçti. O hâlâ romanın kenarlarına isimler yazıyor, başlarından birer harf topluyordu. Meşhur kahramanların, meşhur devrimcilerin isimlerinden çıkardığı kelimeler birbirinden yakışksız, birbirinden biçimsiz oluyordu. Sonunda bu denemeyi bıraktı. Yazıhanenin üstünde romanlarda rast geldiği bazı kelimelere bakmak için daima bir Osmanlıca sözlük dururdu. Ona el attı. Önüne açtı. Karıştırmaya başladı. Gözü ansızın bir kelimeye takıldı, kaldı: Efruz...

³³ Eşitlik.

³⁴ Kardeşlik.

Manasını okudu: “Ziyalandırıcı, aydınlatan” Tekrarladı:

- Efruz...

- Efruz...

- Efruz...

Hoştu. Ahenkliydi. Hele manası tamamıyla kendine uyuyordu. İstibdat, zulüm karanlığını o aydınlatmamış mıydı? Bundan başka... Evet, şimdiye kadar hiç kimse bu ismi taşımamıştı.

- Efruz, Efruz...

Gece gündüz tamlama, kelime türetmek için sözcüklerde Arapça, Acemce³⁵ kelime arayan şairler, yazarlar nasıl olup bunu bulamamışlar; kendilerine mahlas diye kullanmamışlardı. Buna şaşıyordu. Bu; tamamıyla büyüklük, ululuk, yükseklik, harikuladelik ismiydi.

- Efruz Bey, Efruz Beyefendi, Efruz Paşa, Efruz Han, Efruz Sultan, Efruz Şah...

Ayağa kalktı. Bir aşağı bir yukarı gezinmeye başladı. İsmi telaffuz ediyordu. Asıl kendi ismini telaffuz ediyordu: Efruz Bey, Efruz Bey...

Artık sabah oluyor, yıldızları silinen göklerin menekşe renginden ışıkları camları parlatıyordu. Efruz Bey yirmi dört saattir ne yemiş ne içmiş ne de uyumuştı. Vücudunda hiç yorgunluk duymuyordu... Sinirlerinde, hayalinde öyle şiddetli bir faaliyet vardı ki... Oturamıyor, duramıyordu. Bu sefer asıl ismini öğrenen halk kim bilir nasıl alkışlayacaktı:

- Yaşasın Efruz Bey! diye bağıracaklardı. İsmi aksiyile İstanbul’un yedi tepesi, dünyanın bütün tepeleri, dağları, nehirleri, bataklıkları, gölleri, çölleri, ormanları, yanardağları,

³⁵ Acemce: Farsça.

hatta ve hatta buzulları çınlayacaktı.

Zihni o derece hayal ile doluydu ki... Fikirlerini seçemiyor, bugün ne yapacağını tayin edemiyordu. Hakikaten çok yapacak şey vardı. Fakat bunlar neydi? Bunları henüz zihninde bile şekillendiremiyordu. Durdu. Yorulmamış bir azmin bütün kuvvetiyle gerildi. Ellerini kalçalarına koydu. Avazı çıktığı kadar bağırdı:

-Yaşasın Efruz Bey!

Bütün ev halkı; annesi, dadısı, hizmetçi kızlar, evlatlık, "Ne oluyoruz?" diye yataklarından fırlayarak onun odasına koştular. Efruz Bey'i bu kadar erken giyinmiş, dışarı çıkacak gibi hazırlanmış görünce şaşırdılar. Bilmiyorlardı ki o, bu sabah daha giyinmemiş; fakat dün gece hiç soyunmamıştı. Kenarı gümüş renkli beyaz bir yemeni ile saçlarını sımsıkı bağlamış olan annesi:

- Ahmetçiğim niye bağırdın? Sana bir şey mi oldu? Ödümüzü kopardın. Ne var? diye boynuna sarılmak istedi.

Efruz Bey hiddetli hiddetli haykırdı:

- Hâlâ bana... hâlâ bana "Ahmet" diyorsunuz ha? ...

- Ne diyelim?

- Asıl ismimi söyleyiniz.

- Asıl ismin Ahmet değil mi? Sen deli mi oldun?

- Sen deli olmuşsun, anne! Benim ismim "Ahmet" mi?

Bu kadar büyük bir iman, bir kesinlik karşısında şaşalayan, ağzı açılıp içinden dili birkaç santimetre dışarı çıkan zavallı kadın gözlerini kırparak tekrar sordu:

-Ya ne?

- Efruz...

- Ne?

- Efruz...

Pek uzun süren birkaç saniye içinde anne, kızlar, dadı, hepsi birbirlerine bakiştılar. Sofu kadın böyle isim değıştirmeyi en büyük bir cinayet sayıyordu. Sarayda “kapı yoldaşlarının” bazısının güzel isimleri olurdu. Yeni gelen cariyelere vermek için bu güzel isimlilerden birisinin ismi alınır, kendisine başka bir isim verilirse ismin eski sahibi kız yıllarca ağlar, mutsuz olurdu. Hatta bir arkadaşını hatırlıyordu: On bir senelik ismini alıp yeni gelen bir kıza verdikleri için inat etmiş, günlerce yemek yememiş, açlıkla kendini öldürmüştü. Efruz... Hem bu nasıl isimdi?

- Oğlum, sen Müslümansın, böyle gavur ismi takınmaya utanmaz mısın?

- Bu gavurca değil, Farsça...

- Nece olursa olsun, hiç böyle isim işitilmemiş!

Efruz Bey o kadar kesin konuşuyordu ki annesi, dadısı, kızlar, nasıl olduğunu bilmedikleri hâlde onun asıl isminin “Efruz” olduğuna inanır gibi oluyorlardı.

Ortalık tamamıyla aydınlanmıştı. Hürriyetçiler hezeyana uğramış bir çılgın sürüsü halinde sokağa birikmişlerdi. Bu sefer ellerinde allı beyazlı hürriyet bayrakları da vardı. Bağrışıyorlardı.

Efruz Bey camı açık pencereden başını çıkardı. Bu vatanperverlere baktı. Beş on bin kişi vardı. Aralarına irili ufaklı mektep çocukları da karışmıştı. Üç kalabalık bando, dün halkın güftesini değıştirdiğı marşı çalıyor; çocuklar, büyükler, hepsi avazları çıktığı kadar

haykırıyorlardı:

Kalkın, ey Osmanlılar!

Biz de şadan olalım

Bu Jön Türk'ün uğruna

Biz de kurban olalım...

Zavallıların asıl kendi isminden haberleri yoktu. Bu umumi cehalete acıdı. Azıcık daha gözleri yaşaracaktı, eliyle sus işareti etti. Bütün bandolar, bağırانlar sustular.

-Ne istiyorsunuz vatandaşlar?

Halk bir ağızdan cevap verdi:

- Seni, seni...

- Ben kimim?

- Jön Türksün, Jön Türksün...

- İsmim ne?

- Bilmiyoruz, ismin ne? İsmi ne?

- Efruz...

-

- Efruz...

Halk bu ismi işitince hakikaten çıldırdı. Sanki hepsi sarhoştı. El şakırtıları, yaşasın sesleri arasında tekrarladıkları bu isim pek hoşlarına gidiyordu.

Efruz Bey her sabahki tıraş âdetini bile yapamadı. Yalnız lavabonun önündeki aynaya yaklaştı. Siyah bir pomatla çabuk çabuk bıyıklarını kıvırdı. Merdivenleri dörder dörder atlayarak aşağı indi. Kapıyı açtı. Dışarı çıktı. Dışarı çıkar çıkmaz halk onu yakaladı. Omuzlarına aldı. Hareket başladı.

Harbiye Mektebi, Taksim bahçesiyle, İstiklal Caddesi... Her taraf hürriyet bayraklarıyla donatılmıştı. Sokak başlarında yeni bandolar topluluğa katılıyor, halk dün bozduğu güfteyi bugün bir kat daha bozuyor haykırıyordu:

Kalkın, ey hür kardeşler!

Biz de şadan olalım

Efruz Bey'in uğruna

Gelin kurban olalım...

İlk defa Bâbüali'de bağırarak ilan ettiği bu hürriyeti idare etmek için bir merkez lazımdı. Efruz Bey alkışla bağırıştan başka bir şey düşünmeyen halkın elleri üstünde bunu düşündü. Köprüyü geçerken daha böyle bir merkez kararlaştıramamıştı. Yeni postane binası aklına geldi. Bu zordu. Hem birkaç gün posta hizmetleri durabilirdi. Hükümetin haricinde bir yer aklına gelmiyordu. Duyûn-ı Umûmiyedaresi³⁶... pek güzeldi. Ama altından çapanoğlu çıkması ihtimali vardı. Büyük bir yer... Demir kapısıyla, kemerli pencereleriyle gözünün önüne "Sahavet Hanı" geldi. Emretti. Bütün halk hanın yolunu tuttu. Hanın içinde ne kadar tüccar varsa sokağa atıldı.

Efruz Bey kendisine yardımcı seçmekte güçlüğü uğradı. Herkes hürriyetperverdi. Aralarından bazılarını seçip ayırmak eşitliğe aykırı bir hareketti. Sahavet Hanı'na bir saat içinde yerleşildi. Efruz Bey habercilerine hatipleri çağırttı, binden fazla hatibin hizmetine hazır olduğunu anladı. Bunları yüzer yüzer hana topladı. İstanbul'un dört bir tarafına saldırdı. İlk yaptığı icraat zabıta ile polis teşkilatını kaldırmak, hapishaneleri boşaltmak oldu. Fikrince polis hürriyetin en birinci engeliydi. İlmin tanıdığı ahlakta kanun: Hürriyetti. Bir insan ne kadar hür olursa o kadar düşünür, ne kadar düşünürse o kadar ahlaklı olurdu. Hükümeti de kaldırmayı kurdu. Ama bu birdenbire yapılamazdı. Sabır lazımdı.

³⁶ Duyûn-ı Umûmiye dairesi: Osmanlı Devleti'nin dış ve iç borçlarını denetleyen kurum.

Efruz Bey merkez haline getirdiği handa, İstanbul'un dört tarafına taze taze hatipler gönderir, terfi edecekler tavsijenameler yazar, hürriyetperverlere vesikalar verirken ismi, şöhreti, dünkü açıklamaları yayılıyor, abartılıyordu. Öğleden bir saat sonra çıkan ilaveler bir gün evvelki gösteriler esnasında alınan resimleri basıyor; "Sulukule-Yıldız" tünelinin haritası onar kuruşa her sokakta satılıyordu. Bu tünelin Jön Türklerden alınması için Beyoğlu'nda levantenlerden oluşan büyük bir anonim şirketi kuruldu.

Yeni Mahalle'de, Zincirlikuyu'da, Yenibahçe'de, Sulukule'de, Edirnekapı'sında arazi fiyatı birdenbire fırladı. Hele Sulukule'de Jön Türk tünelinin varlığı duyulduktan sonra, arşını on paraya olan arsaların metre karesi iki yüz liraya çıktı. Fakat çingeneler bu değişime önem vermediler.

"Sulukule-Yıldız" tünelinin İstanbul'da ani olarak uyandırdığı iktisadi hareketin o kadar önemi yoktu. Duyulan şeylerin doğru olduğuna tıpkı halk gibi inanan Yıldız Sarayı'nda da şimdi büyük bir heyecan hüküm sürüyordu. Müstebit daha sabahleyin erkenden en sadık mühendislerini, bahçıvanlarını, tüfekçilerini, bostancılarını, kuşçularını³⁷ toplatmış, sarayının bahçesinde Sulukule tünelinin deliğini arattırıyordu. Bütün çiçek dikilen yerler bozuldu. Sık ağaçlar kesildi. Bu deliği bulmak mümkün değildi. Müstebit oturduğu köşkün küçük bahçesini kapatmak için binlerce çelik levha satın almaya en sadık emir subaylarını gönderdi. Köşkün pencerelerine tüfekler koydurttu.

Mabeyn tünelin deliğini ararken halkın meraklıları da oradaki deliği bulmaya çalışıyorlardı.

- Yıldız'a giden tüneli bize gösteriniz! diye bahşış vermeye kalkıyorlar.... Bu tekliften bir şey anlamayanlar hücum edenleri sarhoş sanarak ellerinden biraz mangır³⁸ koparmak hayaliyle keriz atıyorlar, "hampur" çekiyorlardı.

Sahavet Hanı'nın önü ikindiye doğru mahşer gibi olmuştu. Lakin bu mahşer, dünkü

³⁷ Kuşçu: Osmanlı Sarayı'nda bir suç işlemiş hasekileri (Osmanlı Devleti'nde bir görevde çalışmış) suçluları cezalandırmakla görevli kişi.

³⁸ Mangır: Bakırdan yapılmış sikke, para.

maşher gibi karman çorman değildi. Sınıflara, milliyetlere göre ayrılmıştı. Mektepliler, medrese talebeleri, papazlarla kumru gibi ağız ağıza öpüşen hocalar... Kürtlüğü temsil eden hamallar, Rumlar, Araplığı temsil eden Tahtakaleliler, Ermeniler, Yahudiler, Arnavutluğu temsil eden bozacı, muhallebici esnafı... bahçıvan Bulgarlar... Tophane kahvelerinin canlı demirbaş eşyası makamından olan büyük kalpaklı, gümüş kamalı –istisnasız hepsi asil, bey olan- Çerkezler... Hep ayrı kümeler halinde gelmişlerdi. Efruz Bey çıkacak, Sultan Ahmet Meydanı'nda "hürriyet nutkunu" verecekti. Beş altı saat içinde etrafında yirmi kadar yakın adamı, birkaç yüz kadar emir subayı belirmişti. Yakın adamlarıyla beraber aşağı indi. Beygirsiz, büyük lastikli bir araba kendisini bekliyordu. Tam bineceği sırada dehşetli bir arbede koptu. Yakın adamları, emir subayları meseleyi anlamak için halkın içine koştular. Niçin bu hür kardeşlerin boğaz boğaza geldiklerini anlamayan Efruz Bey'e Araplar, Arnavutlar, Rumlar, Bulgarlar, Kürtlerle Çerkezlerin arabayı çekmek için kavga ettiklerini, Çerkezlerin:

- Efruz Bey bizim cinsimizdendir. Arabasını çekmek bizim hakkımızdır,

diye kamalarına davrandıklarını anlattılar.

Efruz Bey öğleden beri büyük adamlara mahsus "az laf söylemek" özelliğini edinmişti.

- Pekâlâ, ben üçüncü katın penceresine çıkıyorum. Bana baksınlar. Beni dinlesinler... dedi.

İsmi bilmediği samimi adamlarından bir ikisiyle geri döndü. Hana girdi, merdivenleri dörder beşer aşarak yukarı çıktı. Üçüncü katın penceresine!

İki dakika sonra Efruz Bey pencereden göründü. Yine bir alkış tufanı koptu. Bir eli kalçasında, bir eli tek gözlüğündeydi. Kıvrık bıyıklarını yukarı kaldırarak kalabalığa bakıyordu. Biraz gürültü gevşeyince söze başladı:

- Vatandaşlar! İçinizde bazı cahiller bana Çerkez diyorlarmış! Hayır. Ben Çerkez değilim. Ben hiçbir milletten değilim. Ben Efruz Bey'im! Ben hürüm! Ben herkese eşitim! Siz daha hürriyeti anlamamışsınız. Hürriyet demek Kanun-i Esasi demektir! Kanun-i Esasi "cins ve

mezhep ayrımı yapmamak” demektir! “Cins ve mezhep ayrımı yapmamak” ne demektir? Biliyor musunuz?

- Hayır...

- Hayır, hayır...

- Bilmiyoruz! diye bağıştılar.

- Pekâlâ. Söyleyeyim: “Hiçbir cins, hiçbir mezhep yok!” demektir.

Sessizliğin şaşkınlığından istifade eden Efruz Bey bütün kuvvetiyle hürriyet felsefesini bağırmaya başladı:

- İnsan hür olunca eşit olur. Eşit olunca kardeş olur. Din farkı, millet farkı kalmaz. Hürriyet karşısında böyle şeylerin hiç önemi yoktur. Hele “milliyet” kadar budalalık olamaz. Sakın böyle bir iddiada bulunmayınız, insanların hepsi hürdür. Kardeşdir. Eşittir. Artık ayrılmaya mana var mı? Birbirinizin lisanını bilmiyorsanız, esperanto dilini³⁹ öğreniniz. Haydi, hepiniz birleşiniz! Öpüşünüz. Sevişiniz. “Cins ve mezhep ayrımı olmayanlar” bayrağının altına gelmeyenler zorbalardır. Onlar bizim düşmanımızdır. Bırakınız onları mabetlerine gitsinler. Bizim cinsimiz, bizim mezhebimiz birdir: İnsanlık... Haydi öpüşünüz. Manasız fikirleri, batıl inançları vahşilere, yamyamlara bırakınız. Medeni olmaya çalışınız...

Bu nutuk biraz fazla uzadı... Efruz Bey; evlilik, aile, milliyet, hukuk falan gibi ne kadar sosyal kurum varsa hepsinin birtakım batıl, cahilce münasebetsizlikler olduğunu birçok delillerle anlattı. Halkı ikna etti. Hiçbir milliyeti benimsemeyen yerli İstanbullular; Rumların, Arapların, Arnavutların, Yahudilerin, Kürtlerin, Bulgarların, Ermenilerin boğazlarına atıldılar. Hepsini öpmeye başladılar. Yüz binlerce öpücüğün şapırtısından çıkan olan büyük bir şakırtı havayı sarsıyordu.

³⁹ Esperanto dili: Basit bir dil olması ve herkesin öğrenmesi amacıyla oluşturulan, yapma bir dil.

Efruz Bey, yalnız kendi cinslerinden olduğunu inkâr ettiği ince kafalı Çerkezleri kandıramamıştı. Onlar Rum, Bulgar, Yahudi... kısacası hiçbir milleti öpmeye tenezzül etmeyerek:

- Kendi cinsini inkâr eden çingeneden alçaktır! diye söylene söylene Tophane tarafındaki kahvelerine döndüler. Hiçbir şey olmamış gibi yine birbirlerine kabadayılıklarını, cesaretlerini, doğmamış oğlak derisinden kalpaklarını, memleketteki atlarını, Kafkasya'daki eyerlerini, gümüşlü kamçılarını anlatmaya başladılar. Efruz Bey'in arabasına "cins ve mezhep ayırmaksızın" bütün insanlar koşuldu. Ta gece yarısına kadar gösteriş, nutuk, hutbe gürültüleriyle İstanbul inledi. Boğaziçi'nden, Terkos'tan, Polonez Köyü'nden, Çekmece'den bile meşaleli alaylar geldi. Her tarafta:

- Yaşasın Efruz Bey! sesleri yükseliyordu.

İstanbul kadınları on iki saat içinde bu muhterem kahramanın ismini bozdular:

- Afaroz Bey, yaptılar.

Bu gece sabahlara kadar her evde, ücra mahalle kahvelerinde Afaroz Bey'in hikâyesi anlatıldı. Hatta bu kahramanın padişah neslinde olduğu da söylendi. "Sultan Murat'ın hapishaneden kaçıp ismini değiştirerek yaşamış bir şehzadesi!" dendi. Bin üç yüz yirmi dört senesi Temmuzunun on birinci, on ikinci, on üçüncü gecesini doğan erkek çocukların isimleri "Efruz" yazılıp "Aforoz" okundu. Bu üç gün, bu üç gece esnasında doğan kız çocukların isimleri Efruz Bey'inkine son derece benzetildi. "Firuze" konuldu.

Efruz Bey artık "nüfuz ve iktidarın" son noktasına gelmişti. Müstebit, kendisini görmek için sarayına çağırıyor, o:

- Ben gidemem! O benim ayağıma gelsin, diye küstahça haber yolluyor; kendini hakikaten bu devrimin tek sebebi, tek yaratıcısı, tek kahramanı sanıyordu. Etrafında yüzlerinin şekillerini, isimlerini hatırlayamadığı birtakım yandaşlar kaynaşüyor... Asker, sivil, birçok hürriyetperverler arkasına takılıyor, arabasına koşuluyor... O ne dese bir papağan gibi

tekrarlıyorlar, bir aygır gibi bağıyorlardı.

Efruz Bey; üçüncü gününü de alkış, tezahürat, gösteri, görevden uzaklaştırma, göreve atama, hitap içinde halkın ilahı olarak- tıpkı rüya gibi geçirdi. Gözlerinde yine bir duman vardı. Sanki sarhoştı. Hiçbir şey görmüyor, gördüklerini hatırlayamıyordu.

Gece yarısından sonra hürriyetperverler arabasını evinin önüne çektiler. Sağında solunda bandolar müthiş bir ahenkle uğulduyordu. Artık pek yorgundu. Yakın adamlarını selamladı.

- Şimdi biraz dinlenelim. Yarın erken gelirsiniz, dedi.

- Hayır, biz gitmeyiz efendim, diyen yakın adamlarına sordu:

- Fakat niçin?

- Sabaha dört beş saat var! Biz burada hem mızıka çalarız hem nutuklar veririz.

Efruz Bey bunu uygun görmedi.

- Ama... Ben uyuyamam, dedi. Biraz uyuyup yarın erken kalkmalıyım.

- Pekâlâ... Susalım. Sizi öyle bekleyelim.

Canı sıkıldı.

- Hayır canım, diye bağırdı. Gidin başka yerde gösteri yapın. Beni biraz rahat bırakın.

Kahramanın öfkesinden korkan yakın adamlar:

- Baş üstüne, baş üstüne! diye eğilerek “yaşasın, yaşasın!” diye haykırarak uzaklaştılar.

Efruz Bey kapıyı çaldı. Tekrar çaldı. Yine çaldı. Nihayet duyurdu. Bodrum katında uyuyan aşçı

Durmuş ağız bir tarafta, burun bir tarafta, bir elinde şamdan kapıyı açtı. Annesinin hem uşak hem aşçı diye kullandığı bu hissiz herife kızdı:

- Ulan bu ne uyku! diye bağırdı. Durmuş eliyle gözlerini oğuşturarak:

- Daha sabah namazı okunmadı ki... dedi.

- Sana namazı soran yok.

- Peki efendim.

- Hürriyet neye derler?

- Bilmem efendim.

- Tüh Allah belanı versin!

Şamdanı elinden aldı. Yürüdü. Kendi gibi hürriyeti getirenin edenin evinde hâlâ onun ne olduğunu bilmeyen vardı. “Ayı...” diye mırıldandı. İki gündür dünyayı yıkan gösterilerin ne olduğunu bile merak etmemişti. Hasır döşeli merdivenleri çıktı. Odasına gireceği zaman Despina’yı gördü. Yüzü kızarmıştı. Geriniyordu.

- Ne bekliyorsun? dedi.

- Sizi bekliyorum! ...

Tatlı tatlı yüreği çarptı. Ama pek yorgundu! Parmağını kaldıracak hali yoktu. Kızın gülen şuh gözlerine dikkatle baktı. Şamdanın şulesi (göz)bebeklerinde altın alevler parlatıyordu. Burnunu kaşıdı. Tek gözlüğünü yerleştirerek sordu:

- Annem uyuyor mu?

- Evet...

Annesiyle aynı katta yatarlardı. Odaları karşı karşıya idi.

- Dadımla öbür kızlar beni beklediğini biliyorlar mı?

- Biliyorlar.

- Yarın anneme söylemezler mi?

- Zaten hanımefendi sizi bekleyeyim dedi.

- Ne?

- Hanımefendi dedi.

- Annem mi?

- Evet.

Efruz bıyığını tuttu. Düşündü. Bu ne değişimdi? “Deli saraylı” denen annesinden yılmıştı. Bu kadın son derece kıskançtı. On dört yaşından beri oğlunu hizmetçilerinden kıskanırdı. “Hangi çamlar bardak oldu” dedi. İşte bu mutlaka hürriyetin etkisiyle... Demek ki annesi bu güzel Despina’yı ona oda hizmetçisi tayin etmişti. Kapıyı açtı.

- Gel bakalım, dedi.

Kız içeri girince,

- Şu gece kandilini yak, diye gerindi.

Kandil yakılırken kızın hareketlerine bakıyor, şimdiye kadar onun güzelliğine dikkat

etmediğine şaşıyordu. Ah yorgun olmasaydı...

- Artık her gece beni bekleyecek misin?

- Hayır.

- Niçin?

- Bu gece is var da...

- Ne işi?

- Size bir telgraf var. Azeleymis⁴⁰. Hanımefendi “Gelineye kadar bekle. Eline ver!” dedi.

- Nerede o telgraf?

- İste...

Kızın cebinden çıkarıp uzattığı kâğıdı aldı. “Şu mumu da dışarda söndür...” dedi. Odasında ölü gözü gibi yanan kandilin başında yalnız kalınca telgrafı açtı. Pek merak etmiyordu. Okudu. Bir şey anlamadı:

*Nişantaşı’nda Hürriyet Kahramanı Efruz Bey Kardeşimize;
Yüce İnkılap ve Meşrutiyet ile alakalı muallakta kalan bazı önemli meseleleri görüşmek ve müzakere etmek üzere Nuruosmaniye’deki geçici kulübümüze teşrifiniz önemle rica olunur efendim.*

*İttihat ve Terakki
İstanbul Merkez Heyeti*

- Tuhaf şey! Bu ne demek? dedi. Bu cemiyet, kulüp nereden çıkmış?

⁴⁰ Aceleymiş.

Fakat hayretinde son derece samimiydi. İki gün evvel hürriyetperver gibi “unvan” satarken tutulduğu cereyan içinde kendini kaybetmiş, hatta bir gazete bile okumamıştı. Hemen herkesin varlığını duyduğu İttihat ve Terakki Cemiyeti’nden onun henüz haberi yoktu. Bu üç gün zarfında o, yalnız söylemiş... Fakat asla dinlememişti!

Etrafindakiler, arabasını çekenler, alkışlayanlar, hatta emir erleri, yakın adamları bile onu, işte bu... Daha henüz ismini bilmediği İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne mensup sanırlardı. Telgrafı bir kere daha okudu. Dudağını büktü, tek gözlüğünü çıkardı, düşünüyor gibi gözlerini ufalttı.

- Bunlar mutlaka bizimkiler olacak! Fakat benden habersiz nasıl kulüp falan açıyorlar. Neyse, yarın görürüz dedi.

Acele soyundu. Al pijamalarını giydi. Karyolasına uzandı. Daha gözlerini kapar kapamaz uyumaya, tatlı, doyulmaz rüyalar görmeye başladı. “Bizimkiler” diye hiç önem vermeyerek kendi hürriyetperverleri sandığı İttihatçılar ilk gün onun hareketinden, şöhretinden bir şey anlayamamışlar; fakat ertesi gün Selanik’teki Genel Merkezlerinden bu Efruz Bey’in yetkisini, kim olduğunu sormuşlardı. Daha ertesi gün, Genel Merkez’den gelen cevap “Komitanın bu isimde bir mensubu olmadığı gibi; İstanbul’da da geniş yetkiye sahip hiçbir şahsı bulunmadığına... Bu Efruz Bey denilen şahsın derhal tutuklanarak olunarak sükûnet, asayişin tehlikeden kurtarılmasına” dairdi.

Efruz Bey bu sabah pek erken uyandı. Geç yatınca erken uyanmak âdetiydi. Kahvaltısını yaptı. Tıraş oldu. Giyindi. Atsız arabasını çoktan kapının önüne getirmişlerdi. Kendini alkışlayanları selamladı. Bindi:

- Kulübe çekin... dedi.

Çalmaya başlayan bandoların ağır gürültüleri içinde yakın adamları sordular:

- Bizim kulübe mi efendim?

- Sizin kulüp hangisi?

- Bizim kulübümüz işte...

- ?

Üç gündür en çok gözüne görünen, bahriye korvet kâtipliğinden⁴¹ vatanperverliği için atıldığı vakit bulup kendine anlatan genç bir yakın adamı bilgiçliğini göstermek için arkadaşlarının arasından ilerledi. Arabaya yaklaştı.

- İttihat ve Terakki Kulübü efendim, dedi.

Efruz Bey nümayişler içinde hürriyet, eşitlik, adalet, kardeşlik kelimeleriyle işittiğini hatırladığı halde bu kelimeleri ilk defa duyuyordu. Bozuntuya vermedi.

- Evet bizim İttihat ve Terakki Kulübü'ne! diye başını salladı, ama çabuk.

- Alesta...⁴²

Genç yakın adamı avazı çıktığı kadar bir nara bastı:

- Yaşasın İttihat ve Terakki!

Bando gürültülerini söndüren halkın sesi bu sözü tekrarladı. Yine bir alkış tufanı koptu. Efruz Bey bir şey anlamıyor, anlamış görünerek düşünmeye lüzum görmüyordu. Her günkü alayla bayraklar, alkışlar, nutuklar, hitabeler, çiçekler, çelenkler arasında kulüp denen yere geldi. Burası mavi soluk boyalı eski bir konaktı. Arabadan tek gözlüğünü tutarak, kurula kurula indi. Fakat daha kapıdan girer girmez şaşırıldı. Çünkü kendini karşılayacaklar sanıyordu. Kır bıyıklı bir adam ne istediğini sordu:

⁴¹ Bahriye korvet kâtipliği: Deniz harp sekreterliği.

⁴² (Lat. > İt.) Hazır.

- Ben Efruz Bey'im!

- Kim olursan ol... Ne istiyorsun?

- Burası İttihat ve Terakki Kulübü değil mi?

- Evet.

- Git, kime lazımsa haber ver. Ben geldim.

Kır bıyıklı adam onu baştan aşağı bir süzdü.

- Pekâlâ, hele sen şuraya gir! diye onu eski, kaba hasır döşeli, pis küçük bir odaya soktu.

Yakın adamları, alayı, bandoları dışarda kalmıştı. “Yaşasın İttihat ve Terakki” sesleri içinde bulunduğu odanın kirli badanalı duvarlarını sarsıyordu. Oturacak bir yer yoktu. Gezine gezine bekledi. Bir saat kadar bekledi. Alayı, bandoları uzaklaştılar. Gürültü kesildi. Artık hiddetleniyordu. Bu nasıl hareketti? Kendisine, Efruz Bey'e karşı ha... Hiddeti kabarıyor, kabarıyor, topuklarının hizasına çıkıyorken kır bıyıklı herif geldi.

- Haydi bakalım... diye onun önüne takıldı.

Geniş bir merdivenden çıkardı. Bir odaya soktu.

Burası küçükçe bir evvel zaman salonuydu. Duvarlar nakışlıydı. Ortada yeşil örtülü büyük bir masa vardı. Bu masanın etrafında tanımadığı birkaç kişi toplanmıştı. Ne selam verdiler ne de ayağa kalktılar. Yalnız hayrete benzer bir nazarla kendisini baştan aşağı süzüyorlardı. Sabredemedi. Hiddetle... hiddetinin bütün cesaretiyle onlara:

- Siz kimsiniz? Beni ne sıfatla çağırabiliyorsunuz? diye kabardı.

Kendilerinin “Merkezi Heyet” olduğunu söyleyerek heyecanlı sorusuna hiç cevap vermeyen bu adamların en genci onu adeta sorguya çekti:

- Asıl isminiz ne?

- Efruz.

- Takma adınız da var mı?

- Var.

- Nedir?

- Ahmet...

- Babanızın ismi?

- Mustafa Tevfik...

- Sağ mı?

- Hayır, beş sene evvel öldü.

- Neciydi?

- Defterdardı⁴³. Mutasarrıflıklarda gezerdi.

- Nerede oturuyorsunuz?

- Nişantaşı'nda...

⁴³ Defterdâr: Maliye işleriyle uğraşan, yüksek rütbeli kişi.

Bu mavi gözlü, iri boylu bir zattı. Tatlı tatlı gülümseyerek soruyordu. Efruz Bey manyetizma olmuş gibi, kontrolünün dışında bir itaatle cevaplar veriyordu. Üç gün evvelki hayatının her tarafını ona söylediler. Sonra onun “hiçbir şeyden haberi olmadığını”; sırf gösteriş, sırf gösteri, sırf satış için bu kadar gürültüye sebebiyet verdiğini anlayınca hepsi birden kahkahalarla gülüşmeye başladılar.

- Olur iş değil...

- Olur iş değil... diyorlardı.

Kendilerine mensup yeminli bir jandarma neferiyle onu Umumi Hapishaneye gönderdiler. Bu idari hapis keyfiyeti aslında çok sürmedi. Efruz Bey yine serbest bırakıldı. Ama daha bırakılmadan “halk” denen kütle atmasyonlarına aldanıp üç günde taptığı ilahını üç saniye içinde unutmuştu.

Foyası meydana çıktıktan sonra Efruz Bey de üç büyük gününü bir bahar rüyası gibi kolaylıkla unuttu.

- Acaba sahiden rüya mı idi? şüphesiyle düşünürken hiçbir şey hatırlayamaz oldu.

Unuttuğu bu tatlı rüyasında kendi arabasını çeken coşkun hürriyetçilerin arasına katıldı. Atlara binmiş, elleri kırbaçlı iki hatibin; Selim Sırrı ile Rıza Tevfik’in peşinde günlerce koştu.

- Yaşasın, yaşasın! diye bağırmaktan sesi kısıldı.

Alkıştan avuçlarının içine kan oturdu. Yaralar açıldı. Yorgunluktan hastalandı. Fakat sesinin kısıklığı, ellerinin yaraları, hastalığı... Her şey, her şey, şanlı şöretli, şerefli kahramanlı günler... Her şey, her şey gayet parlak bir hayal şimşeği çabukluğuyla geçti. Yalnız bu nur, bu emel, bu hayal, bu ümit kıyametinden ona emsalsiz, işitilmemiş bir hatıra kaldı!

- Bu neydi? Biliyor musunuz?

-

- İsmiydi, ismi!

-

- Asıl kendi ismi: Efruz Bey.

SON

(Vakit Gazetesi, 10.12.1919-23.12.1919)

Sözlük

Yen: Giysi kolu.

İstibdat: Baskıcı yönetim. II. Abdülhamid'in saltanatını anlatmak için kullanılır.

Hürriyet: Özgürlük.

Beynamaz: Namaz kılan kişi.

Komprime: Hap, kapsül şeklinde küçük.

Münakaşa: Tartışma.

Çuha: Yünden dokunmuş ince ve sık bir kumaş, bu kumaştan yapılmış.

Köse: Bıyığı ve sakalı, tüyü çıkmayan erkek.

Rutubet: Nem.

Hâmis: Koruyan, sahip çıkan.

Hürriyetperver: Özgürlük-sever.

Delalet etmek: Göstermek, anlatmak, işaret etmek.

Teklisiz: Samimi, içli dışlı.

İhmal: Gereken ilgiyi göstermeme, başından savma.

İcra: Yapma, yerine getirme.

Hariciye: Dış işleri.

Artezyen: Toprağa açılan ve yer altı sularının yukarı fışkırmasını sağlayan kuyu.

Müsteşar: Bakan gibi görevlilerin yardımcısı olan, onların danıştığı üst yönetici.

Zelzele: Deprem, sarsıntı.

Rükû': Beli bükülecek şekilde eğilme.

İman etmek: İnanmak.

İdrak: Anlayış, algılama.

Cemiyet: Dernek, topluluk.

Bahtiyar: Mutlu.

Müstebîd: Yönettiklerine baskı kuran, zor kullanan.

Muhalif: Karşıt.

Ast: Birine göre alt kademe ve mevkide olan.

İcap etmek: Gerekmek.

Hür: Özgür.

Uhrevi: Ahiretle, öteki dünyayla ilgili.

İhtilal: Bir devletin yapısını değiştirmek için kanunlara dayanmadan yapılan köklü değişimi, devrimi, ihtilali destekleyen kişi.

Nihayetsiz: Sonsuz, sonu olmayan.

Hakikat: Gerçek.

Nefer: Rütbesi olmayan asker, er.

Galeyana gelmek: Coşmak.

Umumi: Genel, halka ait olan.

Muvakkithane: Genelde büyük camilerin yanında yer alan, içinde saat gibi zamanı gösteren aletlerin bulunduğu bina.

İlah: Tanrı.

Müttefik: Aralarında anlaşma yapılmış ve birlikte hareket etmek üzerine sözleşmiş taraflardan her biri.

Hiddetlendirmek: Öfkelenlendirmek.

Kuruntu: Yanlış düşünce, endişe, şüphe.

İstifini bozmamak: Bir duruma aldırmayıp davranışını değiştirmemek.

Bedbaht: Talihi kötü olan, mutsuz.

İştirak: Katılma.

Ümmet: Bir peygambere inanan ve ona bağlı olanların oluşturduğu topluluk.

Ahenk: Kulağa güzel gelen ses, ezgi.

Vezin: Ölçü, müzik ve nazımda hecelerin belirli şekilde sıralanmasıyla ortaya çıkan ölçü.

Güfte: Şarkı sözü.

Tırabzan: Merdivenlerde basamakların kenarına tutunmak için kurulmuş tutacak, merdiven korkuluğu.

Musikileşmek: Kulağa müzik gibi gelmek.

Mahmurluk: Uykudan sonra ayılamadığı için sersem olma hali.

Emel: Gerçekleştirilmesi istenen ve hedeflenen dilek, arzu, istek.

Caka: Gösteriş.

Edip: Edebiyatla uğraşan.

Feylesof: Filozof.

Tanburcu: Türk halk müziğinde kullanılan, telli ve yayla çalınan aleti çalan kişi.

İsterik: Duyu bozuklukları, ruhsal değişimler, çırpınma ve kasılma gibi belirtileri olan bir rahatsızlık belirtileri gösteren kişi.

Nüsha: Sayı (dergi, gazete vb. sayısı.)

Şiar: Bir topluluk veya kişinin amacını ya da ülküsünü ifade etmek için kullandığı kısa söz, deyiş.

Mahlas: Şairlerin manzum eserlerinde kullandıkları takma ad.

Akis: Yankı.

Yemeni: Kadınların başlarına bağladıkları, elle boyanmış tül bent.

İman: İnanç.

Sofu: Dinin ibadet kısmına çok önem veren, kuralları ve yasaklarına tümüyle uyan kişi.

Hezeyan: Saçma sapan ve anlamsız konuşma, sayıklama.

Şadan olmak: Sevinmek, mutlu olmak.

Pomat: Genelde saç için kullanılan, yağlı ve kokulu merhem.

Hatip: Güzel söz söyleyen, hitabet yeteneği olan kişi, konuşmacı.

Tavsiyename: Tavsiye mektubu.

Vesika: Belge.

Levanten: Osmanlı'da ticaretle uğraşan Hristiyanlara verilen isim.

Arşın: Yaklaşık 68 santimetreye denk gelen, orta parmak ucundan omuz başına kadar olan uzunluk ölçüsü.

Keriz atmak: Anlamaz, aptal numarası yapmak.

Hampur çekmek: Anlamaz, aptal numarası yapmak.

Kalpak: Koni biçiminde, deri ya da kumaştan yapılmış başlık.

Kama: İki ucu keskin kılıç.

Arbede: Karışıklık, kavga gürültü.

Mabet: İçinde ibadet edilen yer, özel bir konuda sevgi ve bağlılığın ortaya konulduğu yer.

Muhterem: Saygıdeğer.

Aforoz: Hristiyanlıkta cemaaten kovulma cezası veya bir yanlışından dolayı bir topluluktan uzaklaştırılma.

Nüfuz: Etki, istediğini yaptırabilme.

İktidar: Güç, bir şeyi yapabilme gücü ve yeteneği.

Şule: Alev, yalım.

Muallakta kalmak: Sonuca bağlanmamış, çözülmemiş olmak.

Müzakere etmek: Bir konu hakkında görüşmek, fikir alışverişinde bulunmak.

Teşrif: Bir yere gelmekle orayı onurlandırma.

Mensup olmak: Bir yerle bağlantılı, ilişkili olmak.

Al: Kırmızı.

Karyola: Üzerine yatak konup yatırılan, genelde tahta ev eşyası, mobilya.

Sükûnet: Sakinlik, huzur, dinginlik.

Asayiş: Bir yerin düzen, huzur ve güvenlik içinde bulunması durumu.

Nümayiş: Gösteri.

Nakışlı: Duvarlarına resimler çizilmiş, süslenmiş.

Keyfiyet: Durum.

Nur: Işık, ilahi bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık ve aydınlık.

Emsalsiz: Benzersiz.